

Филиал МБОУ «Бейская средняя общеобразовательная школа-интернат имени
Н.П.Князева «Большемонокская основная общеобразовательная школа»

УТВЕРЖДАЮ:
директор МБОУ «Бейская СОШИ имени
Н.П.Князева»
_____
Н.В. Романцова
Приказ № 65
от « 02 » сентября 2024 г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета
Родной язык (хакасский)
5-9 класс

Разработчик: учитель хакасского языка
Чебодаева Эльза Алексеевна,
высшая квалификационная категория

Обсуждена и согласована на
методическом объединении учителей
гуманитарного цикла
Протокол № 1 от 29.08 .2024г.
Принята на Методическом
совете школы
Протокол № 1 от 30.08 .2024г.

с. Большой Монок 2024 г.

ЧАРЫДЫЛУУ ЧООХ

«Пос (хакас) тілі» егредіг предметче тоуынхау программа егретчее мындаи тоуыс апараруа полызар:

Федеральной хазна егредіг стандартта кјріл париан полиан на егрехініу предметче алиан егренис салтарларын (личностнай), предметче алиан егренис салтарларынау тузалан полчатханын (метапредметнай) паза предметче алиан тиксі егренис салтарларын пос (хакас) тілін егрехен хоостыра чуртасха кирерге;

ФГОС-ха паза олианнарны чуртасха тиксі тимнир кјзідімге программаа килистіре «Пос (хакас) тілі» егредіг предметті тиксі јјн егредіг синде егрехенініу кјріл париан салтарларын класстар хоостыра кјрерге;

алынха алылиан класстыу пос оудайларын санаалып, предметче тоуынхау кјзідімге пирилген программанау тузаланып, темалар хоостыра план педіреге.

Полиан на егрехініу предметче алиан егренис салтарлары (личностнай), предметче алиан егренис салтарларын тузалан полчатханы хоостыра салтарлар (метапредметнай) пос (хакас) тілі тиксі егредіг организациязында егренилчеткеніне килистіре пирилчелер.

«Пос (хакас) тілі» егредіг предметтіу тиксі чарыдии.

Хакас тілі – Хакас Республиканыу ікінхі хазна тілі, хакас чонныу тјреен тілі, тилекейдегі тиллерніу пірсі. Ол чонныу тил алысчау, аныу тјлдеу тјлге чыылиан пілізін, сауыс-кјгізін, хайраллап, јсметкен тјлге читірхеу тирии полча. Пос тілін јтіре пілгені, аннау пос тузалануаны хакас кизее пос чоныныу чардыуы полчатханын пілінерге полысча паза агаа чуртаста, тоуыста, чайаачыда ізестіг тјстег полча. Аннауар, хакас тіліне егредер сурыларны наа оудайнау, сауамы халых чуртасха килистіре пјгіп, аныу практика сарин чаксыландырып, полиан на уроктыу тезімін кјдіреге кирек.

Хакас тілі Хакас Республиканыу хазна тілініу функциязын толдырчатханы Хакас Республикада паза Россия Федерациязыныу пасха даа регионнарында чуртапчатхан полиан на хакасха, тиксі хакас чонына поцдархастыи полча. Хакас тілін пілгені паза аныу аймах функциональнай кјрімнерінеу тузалан полчатханы, аныу аймах стильлерініу пос оудайлыи полчатханын паза хоос оудайларын оунапчатханы, хакас тілін аймах сфераларда паза ситуацияларда орта паза тезімніг тузалан полчатханы хакас кизее чон аразында, чуртастыу аймах сариларындапозын кјзідерге полысча.

Хакас тілі, тил алызар паза пос сауызын читірхеу јјн функцияларны толдырып, кизілерге удур-тјдір паза чон аразында теелізерге полысча, алынха кизініу чуртасха кјрізін паза аныу сауыс-оунанызын тјстепче паза пілісті, кибірлерні, тархынны хайраллахау, тјлдеу тјлге апархау јјн оудай полча.

Хакас тіліне школада егреткені егрехініу нравственной паза тил алысчау культуразын чаксыландыраына, аныу интеллектуальной паза чайаачы оудайларын, сауын полчатхан аймах оудайларын тилідеріне кјстегліг.

Хакас тіліне егредерініу содержаниезі ідјк егрехілерніу тилнеу тузалан полчатхан тиксі функциональнай пілістерін тилітче: хыуыр полчатханын, хыуыруан текстті оунапчатханын, аймах тексттернеу тузалан полчатханын, Чоох хоостыра паза текст хоостыра тоуыс хакас тілін школада егредерініу јјні полча.

«Пос (хакас) тілі» егредіг предметті егрехенер пјгіннер.

Хакас тілін јјн тиксі егредіг программалары хоостыра егрехенер **пјгіннер**:

- тиксі Россияныу кизізі полчатханын оуниры паза аны пілінері, чир-сууна хынызын кјзіт полары, хакас тілі Хакас Республиканыу хазна тілі полчатханын аарлиры;

- хакас тіліне хакас чонныу духовнай пайын паза сауызын кјзітчеу, тил алысчау паза

піліс алхау оудайын (піліп) оунанып теелері;

- хакас культуразын, Хакас Республикада паза тиксі Россия Федерациясында чуртапчатхан прай чоннарныу культуразын паза тілдерін аарлап пілері;
- хакас тілі посты тилідер, кизілернеу теелізер тиріг полчатханын пілері;
- хакас тілініу педізін, аныу пос оудайын, стиль саринау пайын пілері;
- хакас литература тілініу синнерінпаза чоох кибірлерін пілері;
- постыу сјстіг чыындызын пайыдары паза аннау поэзыну чооында аймах-пасха грамматика формаларында тузалан пілері;
- постыу орта пазар паза танышлар туриызар кјнігістерін тиреунет полары; - чоохтанар оудайларын чахсыландырауа кестенері;
- постыу чооын паза аймах-пасха ситуацияларда кизілернеу тіл алызар оудайларын тилідері; хакас тілін піліс алар тиріг чили пілгені;
- хакас тілінеу сауынаруа, тиунестіріглер, езеріглер, салтарлар иде егрехілерніу функциональнай пілістерін тилідері: информация тилірі, піліс табары паза оларнау тузалан полары, кирек нимелерні табары;
- аймах-пасха тексттернеу тузаланары, текстті езерері, аны оунап полчатханын кјзідері, тексттіу педізін, тузазын, хайдау пјгіннеу пазылуанын паза тіл оудайларын чарыдары.

«Пос (хакас) тілі» егредіг предметіуегредіг пландашы орны

Тиксі јјн, ортымах егредігніу Федеральной хазна егредіг стандарттары хоостыра «Пос (хакас) тілі» егредіг предмет «Родной язык и родная литература» предметнай областьха кірче.

«Пос (хакас) тілі» егредіг предметке пазылуан тоуынхау федеральной программаа килістіре тимнелген.

Полюан на егредіг учреждениезініу егредіг планы, пос алынха тимнеліп, чарадылча. Пос тілінеу егредіг апарыл- чатхан егредіг планы хоостыра «Пос (хакас) тілі» егредіг предметті егреріне **5–9 класстарда 510 ч пирілче:**

- 5-хі класста – 102 ч (3 ч неделяда);
- 6-хы класста – 102 ч (3 ч неделяда);
- 7-хі класста – 102 ч (3 ч неделяда);
- 8-хі класста – 102 ч (3 ч неделяда);
- 9-хы класста – 102 ч (3 ч неделяда).

«ПОС (ХАКАС) ТІЛІ» ЕГРЕДІГ ПРЕДМЕТТІУ ЈЈН СОДЕРЖАНИЕЗІ ПАЗА ТЕМАЛАРХООСТЫРА ЧАРЫЛЧАТХАНЫ

5-хі КЛАСС (102 ч)

Хакас тілінеуер тиксі оунау (2 ч)

Хакас тілі – Хакас Республиканыу хас-хаханнау ор- ныххан чоныныу удур-тјдір тіл алызар тири. Хакас тілініу пайы паза хоос оудайлары (1 ч).

Лингвистика – тілдеуер наука (1 ч).

Тіл паза чоох (4 ч)

Олауай паза пазылуан чоох. Пір кизініу, ікі кизініу паза кјп кизініу чооы.

Чоох тоуызыныу кјрімнері (чоохтанары, истері, хышырары, пазары) паза оларныу пос оудайлары.

Чуртаста полюан нимелер хоостыра, паспин, пір кизініу чооын педіреері, пос (хакас) тілінеу научнай, егредіг, хоос литература паза научно-популярнай литература хышырары.

Хышыриан паза искен текстті кјрбин чоохтиры, ол санда чоохтапчатхан кизініу сырайын алыстырып.

Тіл темазынха (егренген темаларха) паза чуртаста полан нимелер хоостыра ікі кізініу чоошынды аралазары.

Хакастарныу кибірли изеннезер, анымхохтазар оудайлары, сурыныстары, алыыстастары.

Хышыриуан паза чуртаста полан нима хоостыра чоох, полталыу хоос педірегі.

Тыунирыныу кјрімнері: егредігліг, танызышылыу, тиксі. Хышырыныу кјрімнері: егредігліг, танызышылыу, тілегліг, ан. п.

Текст (4 ч)

Текст паза аныу пілдіріглері. Тексттіу темазы паза аныу јјн сашызы. Кічіг тема. Тексттіу јјнін педіреткен сјстер.

Чоохтыу тузазы хоостыра кјрімнері (чарыдышылыу, искірігліг, паалашылыу), оларныу пос оудайлары.

Тексттіу педізі. Абзац – текстті смысловой чардыхтарыачархау оудай.

Чоохташларны паза тексттіу чардыхтарын палуалыстырхау оудайлар: сјстіу формалары, пір тјстіктіг сјстер синонимнер, атономнер, сырай местоимениелері, сјстерніу хаталызы.

Текстті сауыс хоостыра езерері: аныу алынха чардыхтарыныу педізі, кічіг темалары паза абзацтары, чоохташларны текстте палуалыстырчатхан оудайлар, хоос тіл оудайлары (егренген хоостыра).

Хышыриуан паза искен текстті толдыразынау, таллап, паза хысхахахти чоохтиры. Текстті, чоохтапчатхан кізініу сырайын алыстырып, чоохтиры.

Текстке план педірегі: олауай паза толдыра план.

Тілініу функциональнай кјрімнері (2 ч)

Хакас тілініу функциональнай кјрімнерінеуер тиксі оунау (олауай чоохтауар, чоох стильлерінеуер, хоос лите- ратура тілінеуер).

Тіл системазы (78 ч)

Фонетика. Графика. Орфоэпия (4 ч)

Фонетика паза графика – тіл науказыныу чардыхтары.

Чоох тапсаулары паза оларныу педізі. Гласнай паза согласнай тапсаулар. Тапсау паза буква.

Алнындауы паза соондауы рядтауы гласнайлар. Глас- найларныу гармониязы. **И, ии** гласнайларныу нымзах паза хатыу сјстерде киректелчеткені. Узун гласнайлар, оларны орта пазары. **Ј-јј, е-ее, і** гласнайларны адиры.

Енніг паза туных согласнай тапсаулар. Согласнай- ларныу ассимиляциязы. Согласнай буквалар, оларны орта пазары. Хос согласнайларны паза **и, у, х** согласнайларны орта адиры паза пазары.

Сјстіу тапсаулыу педізін езерері.

Слог. Пазым, аныу пілдіріглері. Ен, аныу функ- циялары. Енніу пілдіріглері.

Орта пазары (4 ч)

Орта пазары – тіл науказыныу чардыуы. Орта паза- рынауар тиксі оунау. Хакас тілініу орта пазарыныу јјн правилалары. Гласнайларны паза согласнайларны орта пазары. Хысха паза узун гласнайларны орта пазары. Соб- ственнай аттарда улуу букваларны паза кавычкаларны пазары. Хос согласнайларны пасха-пасха чоох чардых- тарына кірчеткен сјстерде пазары.

Е, ё, я, ю йоттыу гласнайларны хакас сјстерінде пазары. Оларны орыс тілінеу кирген сјстерде орта адиры паза орта пазары.

Сјстерні кјзірегі.

Лексикология (8 ч)

Лексикология – тіл науказыныу чардыуы. Сјстіу лексика тузазын чарытчау јјн оудайлар (пір тјстіктіг сјстер, синонимнер паза антонимнер табары), сјстіу тузазын

контекст паза чарыдышылы сјстік хоостыра чарыдары.

Пір паза кјп тузалыы сјстер. Сјстіу кјні паза кјні нимес тузазы. Сјстерніу темалар хоостыра пјліктері.

Синонимнер. Антонимнер. Омонимнер. Лексической омонимнер. Омонимнерні паза кјп тузалыы сјстерні чоохта пасхалиры.

Сјстіктерніу кјрімнері (чарыдышылы, синонимнер, омонимнер) паза оларныу пос (хакас) тілініу сјстіг пайын егренеріне полызии.

Сјстерні лексика саринау езерері (егренілген материал хоостыра).

Сјс педізі паза педірізі. Орта пазары (10 ч) Сјс педізі паза педірізі – тіл науказыныу чардыхтары. Хозым – тілніу иу кічіг единицазы. Сјстіу тјстігі.

Хозымнарныу кјрімнері: сјс педірхеу, форма педірхеу паза сјс хубулдырхау. Пір тјстіктіг сјстер. Адалыстыу падеж паза сан хозымнары, иділістіу сырай паза сан хозымнары; тартылыы паза сказуемай формаларныу хозымнары, чаратпинчатхан форманыу хозымнары.

Хакас тілінде наа сјстер педірхеу оудайлар: хозымнар полызиинау, сјстер палуалызып, тапсаулар алызып, сјстерніу пір чоох чардышынау пасха чоох чардышынзар кјскені, аббревиация.

Сјсті хозымнариа чарары. Сјсті педізі хоостыра езерері.

Морфология. Кибірліг чоох. Орта пазары (36 ч)

Морфология – грамматиканыу чардышы – 2 ч.

Сјстіу грамматика тузазы.

Чоох чардыхтары – сјстерніу лексико-грамматической пјліктері. Хакас тілініу чоох чардыхтары. Пос алынха паза полызышылы чоох чардыхтары.

Адалыс – пос алынха чоох чардышы – 10 ч. Адалыстыу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Адалыстыу чоохтауы тузазы.

Адалыстыу тузалары хоостыра лексико-грамматической пјліктері; собственной паза нарицательнай,

тіріг паза тіріг нимес ние-нооларны таныхтапчатханадалыстар.

Адалыстар педірхеу хозымнар: **-чы/-чі; -ыи/-іг/-г;**

-ыс/-іс/-с. Сјстер хозылып петчеткен адалыстар.

Адалыстарныу падежтер хоостыра хубулызы. Адалыстыу тартылыы формазы. Падежтерніу паза тартылыы форманыу хозымнары.

Адалыстыу кічіглес формазын педірхеу хозымнар:

-хах/-хек, -ыхах/-іхек, -ах/-ек, -ас/-ес. Адалыстарны морфология саринау езерері.

Пілдіріс – пос алынха чоох чардышы – 10 ч. Адалыстыу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Пілдірістіу чоохтауы тузазы.

Пілдірістер педірхеу хозымнар: **-ых/-ік, -к/-х; -ыи/-іг,**

-г/-и; -лыи/-ліг, -ныи/-ніг, -тыи/-тіг, ан. п. Пілдірістерніу тузалары хоостыра пјліктері.

Пілдірістіу тиунестіріс синнері. Пілдірістерні орта пазары.

Пілдірістерні морфология саринау езерері.

Иділіс – пос алынха чоох чардышы – 14 ч. Иділістіу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Иділістіу сјс пірігізіндегі, чоохтаудауы, чоохтауы тузазы.

Иділістіу пасталыы формазы. Иділістер педірхеу оудайлар. Иділістер педірхеу хозымнар: **-ла/-ле, -на/-не,**

-та/-те, -а/-е.

Иділістіу иділ паруан паза иділбеен кјрімнері. Иділістіу формаларынауар тиксі оунау: сырайха хубул-

чатхан формалары, сырайха хубулбинчатхан (причастие, деепричастие, іле нимес) формалары.

Иділістіу полчатхан, полар, ирткен тустары. Полчатхан тус, полчатхан тустыу педізі.

Иділістіу полчатхан туста сырайха паза санха хубулызы. Полар тус, полар тустыу

педізі. Иділістіу полар туста сырайха паза санха хубулызы.
Ирткен тус, ирткен тустыу педізі. Ирткен тустыусырайха паза санха хубулызы.
Синтаксис. Кибірліг чоох. Танышлар туриы-зары (16 ч)
Синтаксис – грамматиканыу чардыы. Сјс пірігізі паза чоохтау – синтаксистіу
единицалары.
Адалыстыу тузалары хоостыра лексико-грамма- тической пјліктері; собственной
паза нарицательнай,
тіріг паза тіріг нимес ниме-нооларны таныхтапчатханадалыстар.
Адалыстар педірхеу хозымнар: **-чы/-чі; -ыи/-іг/-г;**
-ыс/-іс/-с. Сјстер хозылып петчеткен адалыстар.
Адалыстарныу падежтер хоостыра хубулызы. Ада- лыстыу тартылыу формазы.
Падежтерніу паза тартылыу форманыу хозымнары.
Адалыстыу кічиглес формадын педірхеу хозымнар:
-хах/-хек, -ыхах/-іхек, -ах/-ек, -ас/-ес. Адалыстарны мор- фология саринау езерері.
Пілдіріс – *пос алынха чоох чардыы – 10 ч.* Адалыстыу грамматика тузазы,
морфология паза синтаксис тузалары. Пілдірістіу чоохтауы тузазы.
Пілдірістер педірхеу хозымнар: **-ых/-ік, -к/-х; -ыи/-іг,**
-г/-и; -лыи/-ліг, -ныи/-ніг, -тыи/-тіг, ан. п. Пілдірістерніу тузалары хоостыра пјліктері.
Пілдірістіу тиунестіріс синнері. Пілдірістерні орта пазары.
Пілдірістерні морфология саринау езерері.
Иділіс – *пос алынха чоох чардыы – 14 ч.* Иділістіу грамматика тузазы, морфология
паза синтаксис тузалары. Иділістіу сјс пірігізіндегі, чоохтаудаы, чоохтауы туза-
зы. Иділістіу пасталыу формазы. Иділістер педірхеу оудайлар. Иділістер педірхеу
хозымнар: **-ла/-ле, -на/-не,**
-та/-те, -а/-е.
Иділістіу иділ паруан паза иділбеен кјрімнері. Иділістіу формаларынауар тиксі
оунау: сырайха хубулчатхан формалары, сырайха хубулбинчатхан (причастие,
деепричастие, іле нимес) формалары.
Иділістіу полчатхан, полар, ирткен тустары. Полчатхан тус, полчатхан тустыу педізі.
Иділістіу полчатхан туста сырайха паза санха хубулызы. Полар тус, полар тустыу
педізі. Иділістіу полар туста сырайха паза санха хубулызы.
Ирткен тус, ирткен тустыу педізі. Ирткен тустыусырайха паза санха хубулызы.
Синтаксис. Кибірліг чоох. Танышлар туриызары (16 ч)
Синтаксис – грамматиканыу чардыы. Сјс пірігізі паза чоохтау – синтаксистіу
единицалары.
Сјс пірігізі паза аныу пілдіріглері. Сјс пірігістерініу јјн сјзініу морфология
пілдіріглері хоостыра кјрімнері. Сјстерні сјс пірігізінде палуалыстырхау оудайлар.
Сјс пірігізін синтаксис саринау езерері.
Чоохтау паза аныу пілдіріглері. Чоохтауларныу чоох пјгіні хоостыра (искірігілг,
сурылыу, кестегліг) паза ен хоостыра (хысхырымныу паза хысхырымныу нимес)
пјліктері, оларныу тузалары паза ен хоостыра пос оудайлыу полчатханы. Сурыны
паза кестегні таныхтахау оудайлар. Чоохтауныу јјн членнері (грамматика јјні).
Подлежащай паза аныу пілдірілчеткен морфология оудайлары. Сказуемай паза
аныу пілдірілчеткен морфология оудайлары.
Подлежащайныу паза сказуемайныу аразында тиретурыызары.
Тараухай паза тараухай нимес чоохтаулар. Чоохтауныу ікінхі орынныу членнері:
толдырыу, обстоятельство, чарытхы.
Сјстерніу чоохтаудаы орны.
Тјјй членніг чоохтаулар. Тјјй членнерні палуалыстырхау оудайлар. Тјјй членніг
чоохтауларныу ен паза танышлар саринау пос оудайы. Тјјй паза тјјй нимес
чарытхылар.
Айланыстыу чоохтаулар. Айланыстыу чоохтаудаы орны. Айланыстыу тузазы паза

піддірілчеткен оудайлары. Айланысты чоохташларныу пос оудайлыи ені. Айланысты чоохташларда танышлар туриызары.

Чоохтау соонда танышлар туриызары. Тјјй членніг паза айланысты чоохташларда танышлар туриызары.

ТИКСІ ХАТИРЫ – 4 ч. СЫНЫХТАУЛЫУ ТООУЫСТАР – 6 ч. РЕЗЕРВНАЙ ЧАСТАР – 2 ч.

6-хы класс (102 ч)

Хакас тілінеуер тиксі оунау (2 ч)

Хакас тілі – Хакас Республиканыу хазна тілі. Лите- ратура тілінеуер оунау. Хакас тілініу диалекттерге тјс- тенчеткені, пайы паза хоос оудайлары.

Тіл паза чоох (2 ч)

Тіл темазына чарыдылуан пір кізініу аймах-пасха чоо- ын педірегі: чарыдышылы, искірігліг, паалашылы.

Текст (4 ч)

Текстті сауыс хоостыра езерегі: текст чардыхтарыныу педізініу пос оудайларын, аныу кічіг темаларын паза аб- зацтарын, чоохташларныу текстте палуалысчатхан оудай- ларын, тілніу хоос оудайларынау тузаланчатханын (ег- ренген материал хоостыра).

Текстнеу тоуынары: текстке план педірегі (олауай, тол- дыра, суршылы). Тексттіу јјн паза јјн нимес искірии, текстті чоохтиры.

Хоостап чоохтааны – чоох кјрімі. Кізініу тастындауы кјрімінеуер хоостап чоохтиры. Иб, тура істінеуер хоостап чоохтиры. Чир- чайааннауар хоостап чоохтиры. Хайдау- да орыннауар хоостап чоохтиры. Идігдеуер хоостап чоохтиры.

Тілніу функциональнай кјрімнері (2 ч)

Тоуыс стили. Пічік пазары. Расписка пазары. Наука стили. Словарнай статья. Наука искірии.

Тіл системазы (80 ч)

Лексикология. Кибірліг чоох (4 ч)

Хакас тілініу лексиказыныу педізі: хакас тілініу поэзыныу сјстері паза аныу темалар хоостыра пјліктері.

Наа петкен паза пасха тілдеу кірген сјстер – хакас тілініу сјстіг пайын пайытчау јјн оудайлар. Пасха тілдеу кірген сјстер, оларныу тілге кірчеткен сылташлары.

Архаизмнер паза неологизмнер, оларныу тіл тилізі хоостыра тілде пар полчатханы.

Иргілен паруан сјстер: историзмнер паза архаизмнер.

Нейтральной паза стиль саринау сырлы сјстер.

Книжнай паза олауай чоохта киректелчеткен сјстер.

Хакас тілініу сјстіг пайыныу тузаланылчатханы хоостыра кјрімнері: тиксі тузаланылчатхан паза тиксі тузаланылбинчатхан (диалектизмнер, терминнер, профес- сионализмнер, жаргонизмнер).

Сјстіктер.

Фразеология – тіл науказыныу чардышы (4 ч)

Хакас тілініу фразеология педірістерінеуер оунау. Нейтральной, олауай чоохта киректелчеткен, книжнай фразеологизмнер, оларныу пос оудайлары.

Пос палуалысты сјстер пірігістерін фразеологизмнердеу пасхалиры.

Хакас тілініу фразеология сјстігі паза аннау тузаланары.

Морфология. Кибірліг чоох. Орта пазары (56 ч)

Адалыс – 10 ч. Адалыстыу грамматика пилдіріглеріпаза синтаксистегі тузалары. Адалыстыу саны. Тартылыу формадауы адалыстарныу хубулызы. Пір паза кп сандауы адалыстарныу падежтерхе хубулызы. Адалыстыу сказуемай формазы.

Пілдіріс – 10 ч. Пілдірістіу грамматика пилдіріглері паза синтаксистегі тузалары. Пілдіріс педірхеу хозымнар. Ју, син паза ниме-нооныу тадиин таныхтапчатхан ка-
чественнай пилдірістер. Пілдірістіу ниме-ноо тузалыу пол парчатханы (субстантивация) паза наречиелер орны- на киректелчеткені, оларныу синтаксической функция- ларыныу алызии. Пілдірістіу тиунестіріс синнерініу синтаксической оудайнау петчеткені.

Синоним паза антоним пилдірістер. Пилдірістерніу текст педіrerінде араласчатханы.

Числительнай – 10 ч. Числительнайларныу тузазы паза грамматика пилдіріглері. Числительнайларныу тузаларыпаза педізі хоостыра пїліктері. Адалыстарнау хада ки ректелчеткен числительнайларныу хубулбинчатханы. Ни- ме-ноо тузалыу числительнайларныу хубулызы.

Числительнайларныу синтаксической функциялары.

Орынды (местоимение) – 10 ч. Орындыларныу грам- матика пилдіріглері паза синтаксистегі тузазы. Сырай, кїзідіг, тартылыу, чарыдышылы, сурышылы паза теезігліг, іле нимес паза чаратпинчатхан тузалыу орындыларныу падежтерхе хубулызы. Орындыларныу синтаксической функциялары.

Иділіс – 16 ч. Иділістіу тузазы, грамматика пилдірігле- рі паза категориялары. Иділістіу синтаксистегі тузазы. Иділістіу пасталыу формазы. Иділістіу итірбинчеткен формазын педірчеткен хозымнар. Иділістіу сырайха паза санха хубулызы.

Иділістіу залог категориязы (јн, айланыстыу, улызышылы, страдательнай, кестегліг) паза оларныу хо зымнары.

Хакас тілініу наклонение категориязынауар тиксі оунау (изъявительнай, кестехеу, молхастыу, полуадау, хы- ныстыу, сослагательнай), оларныу хозымнары. Полуадау наклонение паза иділістіу сырайха, санха хубулызы. Изъявительнай наклонение, аныу полчатхан, полар, ирткен тус формалары.

Полызыу тузалыу иділістер, оларныу тузалары.

Синтаксис (16 ч)

Тїї членніг чоохташлар. Тїї членнерні палла- лыстырчау оудайлар. Тїї членніг чоохташларныу ен паза танышлар саринау пос оудайлыу полчатханы. Тїї паза тїї нимес чарытхылар (хатиры).

Союстыу хадыл чоохташлар. Хадыл чоохташларда **че, тізеу, а** союзтар алнында запятой турызыары.

ТИКСІ ХАТИРЫ – 4 ч. СЫНЫХТАУЛЫУ ТООЫСТАР – 6 ч. РЕЗЕРВНАЙ ЧАСТАР – 2 ч.

8-чі классты тоосчатса, олғаннар мындағ салтарларға чидерге киректер:

үннендірерінче паза хығырарынча:

- хоос литература, наука, үгредіг паза даа пасха тексттерні истіп, нимедеңер чоох парчатханын оңнирға, тексттің сағыс хоостыра чардыхтарын паза ол чардыхтарның палғалызын табарға;

- аймах-пасха жанрлардаң алылған тексттерні аймах-пасха пөгіннең хығырарға (үгредіг, текстнең танызар, таллап паза ан.п.), хығырчаң оңдайларны тилідерге;

- хығырған тексте кирек үгредіг материалын табарға;

- книганаң паза пасха даа источниктернең тоғынар чахсы көнігістіг поларға

чоохтанарынча паза назарынча:

- постың чооғын текст алай чоох ситуациязы хоостыра пүдір поларға; пір паза ікі кізінің чооғын аймах чоох стилиу улызыинаң пүдірерге;

- хоос, диафильм, телефильм хоостыра пирілген сурығларға, сағын полчатханын көзідіп, толдыра нандырығ пирерге;

- чоохтың прай пүдізін санға алып, хайдағ-да пирілген тема чоох пүдірерге;
- хоос литературадаң, статьядаң алылған пірее үзікті хакас тілінең орыс тіліне, орыс тілінең хакас тіліне тілбестеп пілерге (700-900 танығ);
- тексттің өөн сағызын, темазын табарға, ағаа ат пирерге; текст хоостыра сурығлар турғызырға паза оларға нандырарға;
- пічік, заявление, автобиография пас поларға;

фонетикача:

сөстерні тапсағлығ пүдізі хоостыра үзүрерге;

орта пазарынча:

- чоохта хакас тілінің орта адирынча синнерін орта тузаланарға;

тілнің сөстіг пайынча паза фразеологияча:

-фразеолгизмнернең орта, килістіре тузаланып пілерге; -

фразеология сөстігінең тузаланарға;

сөс пүдірізінче паза сөспүдізінче:

сөстерні пүдізі хоостыра үзүрерге; - сөстің

пүдірізін паза сөстің хубулызын пасхалирға;

морфологияча:

- чоох чардыхтарын пасхалирға;

- полған на чоох чардығынаңар, аның грамматика категорияларынаңар, пазып паза паспин, нандырығ тимнирге; -

чоох чардыхтарының морфология саринаң үзүрерге;

синтаксисче:

- аймах-пасха сөс пірігістерін пүдірполарға паза оларны пасхалирға; - олаңай чоохтағларның прай көрімнерін пілерге, танирға, орта тузаланарға; - чара

турчатхан членніг, кирілген, суғылған пүдірістіг, айланыстығ, төөй членніг олаңай чоохтағларны танирға, пүдірерге; - олаңай

чоохтағларны синтаксис саринаң үзүріп пілерге;

орта пазарынча:

- пічікте хакас литература тілінің танығлар турғызар синнерінең тузалан поларға;

- чоохтағның программа хоос үгренилген көрімнерінде танығлар турғыс поларға;

танышлартуриызарынча:

- пічікте хакас литература тілініутанышлартуриызарсиннерінеутузаланполаруа;

- чоохтаунын программа хоостыраегренилгенкјрімнеріндетанышлартуриысполаруа;

- көнчоохтығчоохтағлардатанығлартурғызырға;

- чоохтауларнытанышлархоостыраезерерге.

Хакас тілінің 8-чі классха программаның содержанияезі

Хакас тілі – тилекейдегі тілдернің аразында.

Ирткенін хатиры.

Синтаксис. Таныу туриызары. Иптiг чоохтанары.

Сјс пірігізі.

I. 5-чі класста сөс пірігізінеңер алған пілістерні хатиры. Сјстерні палуалыстырхан ондайлар: примыкание, тартылуы, согласование, управление.

Сјс пірігістерініу јјн кјрімнері.

II.Сјс пірігістерініу палуалысчатхан оудайларын пілерге. Аймах-пасха сјс пірігістерін педір пілері.

Олауай чоохтау.

I.Чоохтаудауар ирткенін хатиры. Чоохтауныу тузазы, грамматической јјні. Сјстерніу чоохтаудауы изерізі.Олауай чоохтау ені.Чоохтауда сауыс хоостыра јнетін хайышлыг сјстер (логической ударение).

II.Сауыс хоостыра кирек сјстерні еннеу кјзідіп, чоохтауларны јтіг хышыр пілері.

III.Архитектура памятниктері хоостыра текст педірері, аныу педізі, тіл оудайлары.

Ікі јјн членніг олауай чоохтау.

Чоохтагның өөн членнері.

I. Өөн членнердеуер пілістерні хатиры.

Подлежащай паза аның пілдірілчеткен оудайлары. Сказуемай паза аның пілдірілчеткен ондайлары. Подлежащайнаң сказуемайның аразында тире турғызары.

II. Подлежащайнаң сказуемайның аразында тиреліг чоохтауларны еннеу орта хышыр пілері. Подлежащайны аймах-пасха сказуемайларнау палуалыстыр пілері.

III. Кічіг чир-суудауар публицистика стильінеу сочинение пазары.

Чоохтауларның ікінчі орынның членнері.

I. Ікінчі орынның членнерденер пілістерні хатиры. Ікінчі орынның членнерніу кјрімнері.

Толдырығ. Чарытхы. Приложение – чарытхынуу кјрмі, аны таныуларнау чарары.

Обстоятельство, аныу кјрімнері. Тиннестіріг кизектері, оларныу хыриндауы таныулар.

II. Приложениелерні паза тиунестіріг кизектерін таныуларнау чар пілері.

III. Чон алнындауы чоох. Кічіг чир-суунауар чон алнында чоох тут пілері.

Пір өөн членніг чоохтаулар.

I. Пір өөн членніг чоохтауларның кјрімнері. Сказуемай чардыхтыу чоохтаулар: сырайы іле көзіділген, сырайы іле көзіділбеен, сырайы көзіділбеен, сырайы тиксі көзіділген.

Подлежащай чардыхтыу (адалыстығ) чоохтаулар.

Пір паза ікі јјн членніг чоохтауларныу тузазы хоостыра тјјй полчатханы, оларныу текст педіерінде араласчатханы.

II. Чоохта тјјй тузалыу пір паза ікі јјн членніг чоохтауларнау тузалан пілері.

Адалыстыу чоохтауларнау тусты паза орынны таныхтап пілері.

III. Пос темаа чоох педіері.

Толдыра нимес чоохтаулар

I. Толдыра нимес чоохтауларданар оңағ. Толдыра нимес чоохтауларныу ікі кізініу чооында паза хадыл чоохтауларда киректелчеткені.

II. Ікі паза кјп кізініу чооында толдыра нимес чоохтауларнау тузалан пілері.

III. Ікі кізініу чооың педіері.

Чоохтауның тјјй членнері

I. Чоохтауныу төөй членнерін хатиры.

Союзтарнау паза еннеу палуалысчатхан тјјй членнер.

Төөй паза төөй нимес чарытхылар. Тјјй членнерні запятойларнау чарары.

Төөй членнерні тиксі адапчатхан сјстер, оларныу хыриндауы таныулар.

II. Төөй членнерні тиксі адапчатхан сјстіг чоохтауларны орта хышыр пілері.

III. Хоос произведение хоостыра таластыу езеріг идері.

Айланыс. Кирілген паза суғылған пүдірістер. Междометиеліг чоохтаулар.

I. Айланыстауар пілістерні хатиры. Тараухай айланыс.

Кирілген пүдірістер, оларныу тузазы хоостыра кјрімнері.

Суғылған пүдірістер (суылыстар) оларныу тілдегі тузазы. Междометиеліг чоохтаулар. Айланыстарны, кирілген паза суғылған пүдірістерні таныуларнау чарары. Междометиеліг чоохтаулардауы таныулар. Чарчатхан паза пјлчеткен таныулар. Айланыстарныу, кирілген паза суғылған пүдірістерніу тексте киректелчеткені, оларныу тузазы.

II. Айланыстыу, кирілген паза суғылған пүдірістіг чоохтауларны орта хышыр пілері. Тјјй тузалыу кирілген педірістернеу тузалан пілері. Кирілген педірістер ползыинау чоохтауларны паза тексттіу чардыхтарын палуалыстыр пілері.

III. Халых чуртастыу сурыуларынха чон алнында чоох тудары.

Чоохтагның икинхи орынныи членнерініу чара турызы.

I. Чара турыстауар оунау. Чара турчатхан чарытхы паза приложение. Чара турчатхан обстоятельстволар паза толдырығлар.

Чара турчатхан икинхи орынныи членнерні пїлчеткен танышлар.

II. Чара турчатхан икинхи орынныи членниг чоохтауларны орта хышыр пілері. Чара турчатхан икинхи орынныи членнернеу чоохта тузалан пілері.

III. Кізіні паалапчатханы – тексттіу кїрімі; аныу педізі, тіл оудайлары.

Коні паза тоуыртын чоох.

I. Кїні чоохтауар паза ікі кізініу чооынауар пілістерні хатиры. Пасха кізініу чоошын искірхен оудайлар.

Кїні чоох істіндегі авторныу сїстері. Кїні чоохтауы танышлар. Тоуыртын чоох. Цитата, аныу хыриндауы танышлар. Кїні чоохтыу текст педіретінде араласчатханы.

II. Кїні чоохта авторныу сїстерін орта хышыр полары. Кїні чоохты тоуыртын чоохнау алыстыр пілері.

III. Ікі таныс кізініу омазын тиунестіреті. Андау тексттіу педізініу пос оудайы.

Чоох.

I. Чоохтың көрімнері. Чоохтың стильлері. Публицистика стильінің жанрлары, оларның пїдізі паза тіл оңдайлары. Репортаж. Статья. Очерк.

II. Аймах-пасха стильнеу пазылуан чоохтарнау тоуынары. Репортаж, статья, очерктерні пасхалиры.

III. Публицистика стильінеу пазылуан чоох пазары. Пірее нимедеуер репортаж алай очерк пазары.

8 класста ирткенін хатиры.

Предметті егреріне, чоох алыыдарына, проектной тоуыстар толдырарына хоза кїрілген частар.

Проекттерніу темалары:

«Чонныу сїспектері», «Хай паза хайхылар», «Айтыс-тахпахчыларныу мариин», «Чонныу алыптыи нымахтары», «Мин журналист поларбын», «Миніу чирімніу саблыи чаахылары», «М.И.Боргояков – саблыи хакас тілхі».

«Хакас тілі» предметті өөн школада үгренгенінің салтарлары Хазна үгредіг стандарттарында көріл парғаннар. «Хакас тілі» предметті өөн школада үгренген соонда полған на **үгренчі пілерге кирек:**

-хакас тілінің хакастарның чуртазындағы тузазын паза аның Хакас Республиканың халых-хоных чуртазындағы орнын;

-хакас тілінің пос чонының паза тиксі тюрк чоннарының культуразының чардығы полчатханын;

-төреен тіл чонның сағыс-көгізінең, чуртас-хонығынаң, аның пос оңдайлыг культуразынаң пик палғалыстыг полчатханын;

-хакас тілінің пос оңдайлыг, пай тіл полчатханын паза анны хайраллирға кирек полчатханын;

-тіл чонны пїр чон полчатханын киречілепчеткен культураның чардығы полчатханын;

- төреен тіл кізінің чон аразында кибірли тудынарының паза чоох апар полчатханының төстее полчатханын.

Өөн школаның программазы хоостыра «Хакас тілі» предметті үгренгеннер тілнең тузаланаар **мындаг салтарларға чидерге киректер:**

-чоох апарарының прай көрімнерін пілерге (хығырарға паза орта үннендіретге):

-пазылған пічікті паза олаңай чоохты оңирға;

-искен алай хығырған нименің өөн сағызын алай кирек чардығын таап поларға;
-искен нимені толдыра, хысхахакти алай таллап читір поларға;
-аймах-пасха жанрлардаң алылған паза стильлернең пазылған тексттерниң өөн сағызын паза стильін таап пілерге;
-- аймах-пасха сөстіктернең, кннгаларнаң, интернет материалларынаң паза ан. пасх.тузаланып, кирек материаллар таап, орта тузалан пілерге;
-чоохтағы нимелерні тіл, стиль саринау тиңнестір пілерге;
-тексттің пүдізін пілерге паза өөн сағызын табарға, анны чардыхтарға чарарға, чарыдарға;
-чоохтазарға паза пазарға: пос алынча алай класснаң хада идер тоғыстың пөгінін, аның изерізін оңнирға, тоғыс хоостыра чидіглерні паспин паза пазып паалап поларға;
-искен алай хығырған текстті план, конспект хоостыра, чоохтап алай аннотация пазып читір поларға;
-пирілген жанр, чоох ситуациязы хоостыра, паспин алай пазып, аймах-пасха стильлернең тузаланып, тексттер пүдірерге;
-постың сағызын, пазып алай паспин, иптг читір поларға;
-пір паза ікі кізі чооғының аймах-пасха көрімнерінең тузалан поларға;
-чоохта хакас тілінің орта чоохтанар оңдайларынаң, аның сөстіг пайынаң, грамматика паза стиль синнерінең, пічік пасчатса, орта пазарына паза танығлар турғызарына синнернең орта тузаланарға;
-чоохтазығда тілнің прай оңдайларын кибірили тузаланарға;
-постың чооғын сизінерге, паалап поларға, чоохта иділген алхаастарны тузында түзедерге; пос пасхан текстті чаксыландырарға паза түзедерге;
-улуғ нимес искіріглернең арғыстарының алнында чоох тут поларға; постың сағызын читіріп, анны киречілеп, талазығларда паза үзүріглерде аралазарға;
-алған пілісті, көнігістернең чуртаста тузалан поларға, хакас тілі предметче алған пілістернең, пасха предметтер үгренчетсе, тузалан поларға;
-аймах-пасха чоннар аразында пос чоонының кибірили тудынызынаң тузаланарға.
«Хакас тілі» предметті үгренген хоостыра үгренчілернің салтарлары полчалар:
-тілнің тузазынаңар, хакас тілінің пос чоонының тіл алысчаң тирии паза Хакас Республиказының хазна тіллерінің пірсі полчатханынаңар, чонның тілінің паза культуразының палғалыстығ полчатханынаңар, тілнің чонның чуртазындағы тузазынаңар оңнаныстары; төреен тілнің гуманитарнай наукалардағы орнын паза аның үгредігдегі тузазын оңарчатханы;
-тілдеңер піліс ал полчатханы, тілнің чардыхтарының, аның оңнағларының удур-төдір палғалыстығ полчатханын пілчеткені;
-тілнің өөн оңнағларынаң таныс полчатханы: тілдеңер наука паза аның чардыхтары; тіл паза чоох, чоох алызары, пазылған паза пазылбаан чоох; пір кізінің чооғы, ікі кізінің чооғы паза оларның көрімнері; чоох ситуациязы; олаңай чоох, наука, публицистика, тоғыс стильлері, хоос литератураның тілі; чоохтың көрімнері; текст, тексттің көрімнері; тілнің өөн единицалары, оларның пілдіріглері паза чоохта тузаланар пос оңдайлары;
- хакас тілінің сөстіг пайынаңар паза фразеологиязынаңар, литература тілінің синнерінеңер, чоох алысчаң синнердеңер піліс алып, оларнаң чоохта тузалан полчатханы;
-тілнің өөн оңнағларын, грамматика категорияларын таниры паза оларны үзүрері, аймах чоох ситуациязында оларнаң килістіре тузалан пілчеткені;
-сөстерні аймах-пасха саринаң (тапсағлар, пүдізі паза пүдірізі, морфология), сөс пірігістерін паза чоохтағларны синтаксис саринаң, текстті прай саринаң (пүдізі, өөн пілдіріглері, стиль, тілсаринаң, тілнің хоос оңдайларын тузаланчатханы хоостыра) үзүріп пілчеткені;

-төбөй паза чағын тузалығ сөстернің, грамматика формаларының чоохтағы тузазын оңниры паза оларны постың чооғында ипти тузалан полчатханы;
-пос тілінің пай, сіліг полчатханын оңниры, хоос литературадаң алылған текстті үзүрчетсе, чоохтың иптиг паза кибірліг полчатханын сизініп пілчеткені.

9-чы классты тоосчатса, олғаннар мындағ салтарларға чидерге киректер:

үннендірерінче паза хығырарынча:

- чоохтың сағыс хоостыра чардыхтарын паза ол чардыхтарның палғалызын сизінерге паза табарға;
- аймах-пасха стильнең пазылған тексттерні пасхалирға, тиңнестірерге;
- хығырған тексттерде кирек үгредіг материалын табарға;
- книганаң паза пасха даа источниктернең тоғынар оңдайларны пілері паза тоғын полар көнігістіг поларға;

чоохтанарынча паза назарынча:

- постың чооғын текст алай чоох ситуациязы хоостыра пүдір поларға; пір паза ікі кізінің чооғын аймах чоох стильі полизиинаң пүдірерге;
- хынған книгадаңар, хоос произведениеденер, хоостаңар, тоғазығлардаңар, чорых чөргенінеңер аймах-пасха пөгінніг сочинение пас поларға; стенгазетаа искіріг назарға;
- тексттің содержаниезін, пасх-пасха чоох стильлерінің пос оңдайларын тузаланып, читірерге;
- аймах-пасха пазып толдырчаң тоғыстарны ит поларға (сочинение, изложение, сөстіг диктант, диктант)
- хоос литературадаң, статьядаң алылған үзіктерні хакас тілінең орыс тіліне, орыс тілінең орыс тіліне, орыс тілінең хакас тіліне тілбестирге (900-1000 танығ);
- тексттің өөн сағызын, темазын табарға, ағаа ат пирерге; текст хоостыра сурығлар турғызырға паза оларға нандыраға;
- тезистер, конспекттер ит поларға; рецензия, рефераттар пас поларға; хығырған текстке аннотация назарға;

фонетикача, орта назарынча, сөс пүдірізінче паза сөс пүдізінче, морфологияча, синтаксисче үзүріглер:

- сөстернің тапсағлығ пүдізі, сјс педірізі паза педізі, морфология, синтаксис, стиль саринау езерерге;

синтаксисче:

- олауай паза хадыл чоохташларныу тјјй паза пасха сариларын пілерге;
- хадыл чоохташларныу чардыхтарыныу аразындауы сауыс хоостыра теелістерні табаруа;
- тести хадыл чоохташныу јјн паза хоза чардыхтарын танируа паза табаруа; прай кјрімнерін пілерге, танируа, орта тузаланаруа; јјн паза хоза чоохташларны палуалыстырхау оудайларны танируа, табаруа паза чарыдаруа;
- тиуни паза союз чох хадыл чоохташларныу чардыхтарыныу аразындауы тузалары хоостыра теелістерні табаруа, оларны пасхалируа;
- хадыл чоохташларны синтаксис саринауезерерге;
- пічікте хакас литература тілініу орта назарынха синнерінеу тузаланаруа;
- сјстерде орфограммаларны табаруа, оларны чарыдаруа;
- орфография алхаастарын табаруа паза тезедерге;
- сјстерні орфограммалар хоостыра орта назаруа паза езерерге;

танышлар туриызарынха:

- пічікте хакас литература тілінің танығлар турғызар синнерінең тузалан поларға;
- чоохташларда танышларны орта туриызаруа; танышлар туриызарын чарыдаруа;
- танышларныу чоохтаудауы тузазын оунируа;
- чоохташларны танышлар хоостыра езерерге.

Түрк тілдері—тилекейде

5–8 класстарда ирткенін хатиры

Тексттің стилін үзүрері, аның чардыхтарының палғалысчатхан оңдайлары.

Хадыл чоохтағ. Иптіг чоохтанары

Союзтығ паза союз чох чоохтағлар.

Тиңни палғалыстығ хадыл чоохтағ

I. Тиңни хадыл чоохтағ, аның пос оңдайлары. Тиңни хадыл чоохтағның чардыхтарын палғалыстырчатхан союзтар паза частицалар. Тиңни хадыл чоохтағларның чардыхтарын чарчатхан танығлар. Авторның танығлары.

II. Тиңни хадыл чоохтағларны үн саринаң орта көзіт пілері.

III. Хоос произведение, спектакльға үндезіг.

Теести палғалыстығ хадыл чоохтағ

I. Теести хадыл чоохтағ, аның пос оңдайлары. Өөн паза хоза чоохтағлар. Өөн паза хоза чоохтағларны палғалыстырчаң оңдайлар. Хоза чоохтағның турчатхан орны. Өөн паза хоза чоохтағларны танығнаң чарары. Хоза чоохтағларның көрімнері. Көп хоза чоохтағлығ тести хадыл чоохтағлар, олардағы танығлар. Төй тузалығ тести хадыл чоохтағлар, оларның текст пүдірерінде араласчатханы.

II. Чоохта чара турчатхан ікінчі орынның членниг олаңай чоохтағларнаң паза тести хадыл чоохтағларнаң орта тузалан пілері, оларны пасхалап пілері.

III. Тіл сурығларынча искіріг ит полары, тоғысха кирек пічіктерні (автобиография, чарлағ, сурыныс пічии, искіріг пічии) пас пілері.

Союз чох хадыл чоохтағ

I. Союз чох хадыл чоохтағ, аның пос оңдайлары. Союз чох хадыл чоохтағның чардыхтарының сағыс хоостыра удур-төдір теелізі. Союз чох хадыл чоохтағның чардыхтарын чарчатхан танығлар. Союз чох хадыл чоохтағның текст пүдірерінде араласчатханы.

II. Союз чох хадыл чоохтағның чардыхтарын үннең орта читір пілері. Төй тузалығ союзтығ паза союз чох хадыл чоохтағларнаң тузалан пілері.

III. Тіл сурығларына чарыдылған статьяча реферат.

Араластығ хадыл чоохтағ

I. Араластығ хадыл чоохтағларның пүдізі, оларда танығлар турғызары.

II. Араластығ хадыл чоохтағларнаң чоохта тузалан пілері.

III. Тіл сурығларына чарыдылған статьяча конспект идері.

Тілденер тиксі пілістер

I. Тілнің чон чуртазындағы тузазы. Тілнің өзізі. Хакас тілінің орыс тілінең палғалызы.

Хакас литература тілі, аның диалектері паза стильлері. Хакас тілінің пайы, сілии, өтии.

Хакас тілі — хакас чоңының тілі, Хакас Республиканың хазна тілі.

Хакас тілі — түрк тілдерінің пірсі. Хакас тілі тилекей тілдерінің аразында. Хакас пічии, аның тархыны. Хакас тілінеңер наука, аның чардыхтары. Саблығ хакас тілчілері.

Лексикадаң, фонетикадаң, грамматикадаң, орта пазарынаң, иптіг чоохтаң алған пілістерні пір тиксі хатиры

Тексттің пілдіріглерінеңер, палғалыстығ чоохтың темазынаңар паза өөн сағызынаңар, тексттің чардыхтарын палғалыстырчаң оңдайлардаңар, чарыдыдаңар, үзүрігденер, тіл стильлерінеңер пілістерні пір синге ағылары. Халых чуртас, кибір, литература темаларынча публицистика оңдайлығ сочинение пазары. Тархын паза хоос произведение темаларынча искіріг алай реферат тимнирі.

Тіл сурығларынча статьяны хысхачахти пазары.

9 класста ирткенін хатиры

Предметті үргенеріне, чоох алғыдарына, проектной тоғыстар толдырына хоза көрілген частар — 6 ч

Проекттернің темалары: «Хакас чонның хыйға сөстері», «Минің хынған книгам», «Хакас тілі — тилекейде», «Казановкадағы музей», «Хакас чонның кибірлері», «Хакас театры паза аның ойынчылары», аннаң даа пасхалары (үгретчинің көргенінең)

**Хакас тілініу 5-хб класстыу егредіг планы
102 час (неделяда 3 час)**

№ урока	Иртірген кен		Тема урока	Примечание
	План хоостыра	Сынында		
I – IV класстарда ирткенін хатиры				
ХАКАС ТІЛНЕУЕР ТИКСІ ОУНАУ				
1	04.09		Хакас тілініу пайы паза хоос оудайлары.	
2	05.09		Лингвистика –тілдеңер наука.	
ТІЛ ПАЗА ЧООХ				
3	07.09		Олауай паза пазылиан чоох, пір кізінің, ікі кізінің паза көп кізінің чооғы.	
4	11.09		Чоох тоғызыныу көрімнері (чоохтанары, истері, хығырары, пазары) паза оларныу пос оудайлары.	
5	12.09		Чоох тоғызыныу көрімнері.	
6	14.09		Чоох тоғызыныу көрімнері.	
ТЕКСТ				
7	18.09		Текст, аның өөн пілдіріглері.	
8	19.09		Тексттің өөн темазы паза сағызы.	
9	21.09		Чоохтыу функционально-смысловой көрімнері	
10	25.09		Текстті сағыс хоостыра езерері. Тексттің педізі	
ТІЛНІУ ФУНКЦИОНАЛЬНАЙ КӨРІМНЕРІ				
11	26.09		Хакас тілініу функциональнай көрімнерінеуер тиксі оунағ.	
12	28.09		Хакас тілініу функциональнай көрімнерінеуер тиксі оунағ.	
13	02.10		Сочинение «Минің сјбірем»	
ТІЛ СИСТЕМАЗЫ. Фонетика. Графика. Орфоэпия				
14	03.10		Фонетика паза графика – тіл науказыныу чардыхтары.	
15	05.10		Чоох тапсағлары паза оларныу педізі. Гласнай паза согласнай тапсағлар.	
16	09.10		Алнындағы паза соондағы рядтағы гласнайлар. Гласнайларныу гармониязы.	
17	10.10		Согласнай тапсағлар: еннің паза туных. Согласнайларныу ассимиляциязы.	
18	12.10		Согласнай буквалар, оларны орта пазары.	
19	16.10		Сјстіу тапсағлығ педізін езерері.	
20	17.10		Слог.Пазым, аныу пілдіріглері.	
21	19.10		Ен, аныу функциялары. Еннің пілдіріглері.	
22	23.10		Олауай паза пазылған чоох, пір кізініу паза көп кізініу чооғы.	

23	24.10		Чоох тоҕызыныу көрүмнөрү.	
24	26.10		Чоохтуу функционально-смысловой көрүмнөрү	
25	06.11		Тексттү саҕыс хоостыра езерерү. Тексттүң педүзү.	
Орта пазары				
26	07.11		Орта пазары. Гласнайларныу түүйеллеткенү.	
27	09.11		Орта пазары.Гласнайларныу түүйеллеткенү.	
28	13.11		У паза е ирүн гласнайлары	
29	14.11		Согласнайларны орта адиры паза пазары	
Лексикология				
30	16.11		Лексика-түлдеуер науканыу чардыы	
31	20.11		Сүстү лексика тузазын чарытчатхан үүн оудайлар.	
32	21.11		Сүстү лексика тузазын чарытчатхан үүн оудайлар.	
33	23.11		Пүр паза күп тузалыу сүстер	
34	27.11		Пүр паза күп тузалыу сүстер	
35	28.11		Күнү паза тоуыртын тузалыу сүстер.	
36	30.11		Омонимнер	
37	04.12		Синонимнер	
38	05.12		Антонимнер	
39	07.12		Лексиканы тиксү хатирү. III - хү тексттү «Лексика» толдырары	
40	11.12		Сыныхтаулыу диктант	
Сүс педүзү паза педүрүзү. Орта пазары				
41	12.12		Сүс педүзү паза педүрүзү.	
42	14.12		Сүс педүзү паза педүрүзү.	
43	18.12		Сүс педүзү паза педүрүзү.	
44	19.12		Сүс педүрхөу, форма педүрхөу паза сүс хубулдырхау хозымнар.	
45	21.12		Сүс педүрхөу, форма педүрхөу паза сүс хубулдырхау хозымнар.	
46	25.12		Сүс педүрхөу, форма педүрхөу паза сүс хубулдырхау хозымнар.	
47	26.12		Сүстернү педүзү хоостыра езерерү.	
48	28.12		Орта пазары-түлдеуер науканыу чардыы.	
49	09.01		Орта пазары-түлдеуер науканыу чардыы.	
Морфология. Кибүрлүг чох. Орта пазары.				
50	11.01		Морфология – грамматиканыу чардыы. Сүстү грамматика тузазы.	
51	15.01		Чох чардыхтары – сүстернү лексико-грамматической пүлүктерү. Хакас түлүнү чох чардыхтары. Пос алынха паза ползыылыу чох чардыхтары.	
52	16.01		<i>Адалыс – пос алынха чох чардыы.</i> Адалыстыу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Адалыстыу чохтауы тузазы.	
53	18.01		<i>Адалыс – пос алынха чох чардыы.</i> Адалыстыу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис	

			тузалары. Адалыстыу чоохтауы тузазы.	
54	22.01		Петпеен паза петкен адалыстар. Адалыстар педірхеу хозымнар: -чы/-чі; -ыи/-іэ/-э; -ыс/-іс/-с. Сјстер хозылып петчеткен адалыстар.	
55	23.01		Петпеен паза петкен адалыстар. Адалыстар педірхеу хозымнар: -чы/-чі; -ыи/-іэ/-э; -ыс/-іс/-с. Сјстер хозылып петчеткен адалыстар.	
56	25.01		Адалыстыу тузалары хоостыра лексико-грамматической пјліктері; собственной паза нарицательной, тіріг паза тіріг нимес нимооларны таныхтапчатханадалыстар.	
57	29.01		Адалыстарныу хубулызы.	
58	30.01		Адалыстарныу хубулызы.	
59	01.02		Адалыстыу пирілгі падежтегі хубулызы	
60	05.02		Падеж хозымнарын орта пазары	
61	06.02		Адалыстарны морфология саринау езерері.	
62	08.02		Сыныхтаулыу тоуыс	
63	12.02		Пілдіріс-чоох чардыуы. Аныу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Пілдірістіу чоохтауы тузазы.	
64	13.02		Пілдіріс-чоох чардыуы. Аныу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары. Пілдірістіу чоохтауы тузазы.	
65	15.02		Петпеен паза петкен пілдірістер. Пілдірістер педірхеу хозымнар: -ых/-ік, -к/-х; -ыи/-іэ, -э/-и; -лыи/-ліэ, -ныи/-ніэ, -тыи/-тіэ, ан. п.	
66	19.02		Петпеен паза петкен пілдірістер. Пілдірістер педірхеу хозымнар: -ых/-ік, -к/-х; -ыи/-іэ, -э/-и; -лыи/-ліэ, -ныи/-ніэ, -тыи/-тіэ, ан. п.	
67	20.02		Пілдірістерніу тузалары хоостыра пјліктері.	
68	22.02		Пілдірістерніу тузалары хоостыра пјліктері.	
69	26.02		Предмет тузалыу пілдірістер.	
70	27.02		Предмет тузалыу пілдірістерніу падежтерхе хубулыстары	
71	01.03		Предмет тузалыу пілдірістерніу падежтерхе хубулыстары	
72	05.03		Пілдіріс теманы тиксі хатиры. Пілдірістерні морфология саринау езерері.	
73	06.03		Сыныхтаулыу тоуыс.	
74	12.03		Иділіс- пос алынха чоох чардыуы. Иділістіу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары.	
75	13.03		Иділіс- пос алынха чоох чардыуы. Иділістіу грамматика тузазы, морфология паза синтаксис тузалары.	
76	15.03		Иділістіу сјс пірігізіндегі, чоохтаудауы, чоохтауы тузазы.	
77	19.03		Петпеен паза петкен иділістер. Иділістер педірхеу хозымнар: -ла/-ле, -на/-не,	

			-та/-те, -а/-е.	
78	20.03		Петпеен паза петкен иділістер. Иділістер педірхеу хозымнар: -ла/-ле, -на/-не, -та/-те, -а/-е.	
79	22.03		Иділістіу іле нимес формазы.	
80	02.04		Иділістіу иділ париан паза иділбеен кјрімнері.	
81	03.04		Иділістіу итірчеткен паза итірбинчеткен формазы..	
82	05.04		Иділістіу формаларынауар тиксі оунау: сырайха хубулчатхан формалары, сырайха хубулбинчатхан (причастие, деепричастие, іле нимес) формалары.	
83	09.04		Полчатхан тус, полчатхан тустыу педізі. Иділістіу полчатхан туста сырайха паза санха хубулызы.	
84	10.04		Полар тус, полар тустыу педізі. Иділістіу полар туста сырайха паза санха хубулызы.	
85	12.04		Ирткен тус, ирткен тустыу педізі. Ирткен тустыу сырайха паза санха хубулызы.	
86	16.04		Иділіс теманы тиксі хатиры. Иділістерні морфология саринау езерері.	
87	17.04		Сыныхтаулы тоуыс.	
Синтаксис. Кибірліг чоох. Танышлар турызары.				
88	19.04		Синтаксис паза танышлар турызары. Сөс пірігізі.	
89	23.04		Чоохтағ – синтаксистің өөн единицазы.	
90	24.04		Чоохташларныу чоохталчатхан чоох хоостыра пјліктері	
91	26.04		Чоохташларныу ен хоостыра пјліктері	
92	30.04		Чоохташныу јјн членнері. Подлежащай - чоохташныу јјн члені	
93	03.05		Сказуемай - чоохташныу јјн члені.	
94	07.05		Подлежащайнау сказуемайныу аразында тире турызары	
95	10.05		Тараухай паза тараухай нимес чоохташлар	
96	14.05		Ікінхі орынныу членнер. Толдырыу.	
97	15.05		Чарытхы.	
98	17.05		Обстоятельство.	
99	21.05		Тјјй членніг чоохташлар.	
100	22.05		Айланыс.	
101	24.05		Хадыл чоохташлар.	
102	26.05		Кјні чоох.	

**Хакас тілінің 6-чы класста темалар хоостыра планы
102 час (неделяда 3 час)**

№ урока	Иртірген кен		Уроктың темазы	Примечание
	План хоостыра	Сынында		
Хакас тілі – Хакас Республиканың хазна тілі				

1	03.09		Хакас тілінеңер тиксі оңнағ	
ТІЛНІҮ ФУНКЦИОНАЛЬНАЙ КҖРІМНЕРІ				
2	05.09		Хакас тілінеңер тиксі оңнағ	
3	07.09		Тіл паза чоох.	
4	10.09		Тіл паза чоох.	
5	12.09		Текстті үзүрері: тексттің пүдізі, аның оңдайы.	
6	14.09		Кічіг тема паза абзац.	
7	17.09		Текстте чоохтағларны палғалыстырхау оңдайлар.	
8	19.09		Текстнең тоғынары.	
9	21.00		Тілнің функциональнай стильлері.	
10	24.09		Хазна-тоғыс стильлері.	
Лексикология. Кибірліг чоох				
11	26.09		Хакас тілінің сөстіг пайы. Кибірліг чоох.	
12	28.09		Тоң хакас паза пасха тілдең кірген сөстер	
13	01.10		Диалекттерде киректелчеткен сөстер	
14	03.10		Иргілен парған паза наа сөстер	
Фразеология – тіл науказыныу чардыуы				
15	05.10		Фразеология – лексикологияның пөлігі.	
16	08.10		Фразеология – лексикологияның пөлігі.	
17	10.10		Пос паза пик палғалыстығ сөстер пірігізі	
18	12.10		Пос паза пик палғалыстығ сөстер пірігізі	
19	15.10		Лексикологияны паза фразеологияны хатиры.	
Морфология. Кибірліг чоох. Орта пазары.				
Адалыс.				
20	17.10		Адалыстың грамматика пілдіріглері паза синтаксистегі тузазы.	
21	19.10		Адалыстың грамматика пілдіріглері паза синтаксистегі тузазы.	
22	22.10		Тартылғы формадағы адалыстарның падежтерче хубулызы.	
23	24.10		Тартылғы формадағы адалыстарның падежтерче хубулызы.	
24	26.10		Пір паза көп санда турчатхан адалыстарның падежтерче хубулызы.	
25	05.11		Пір паза көп санда турчатхан адалыстарның падежтерче хубулызы.	
26	07.11		Адалыстарның сказуемай формазы паза оларның хубулызы	
27	09.11		Адалыстарның сказуемай формазы паза оларның хубулызы	

28	12.11		Адалыстарның пўтчеткен оңдайлары.	
29	14.11		Хадыл сөстерні орта пазары.	
30	16.11		Диктант «Соох арыҗда, соох»	
Пілдіріс				
31	19.11		Пілдірістің пілдіріглері, аның синтаксистегі тузаы	
32	21.11		Пілдірістің пўтчеткен оңдайлары.	
33	23.11		Качестволығ, теелістіг паза тартылғы пілдірістер, оларның пўдізі.	
34	26.11		Качестволығ, теелістіг паза тартылғы пілдірістер, оларның пўдізі.	
35	28.11		Ниме-нооның өөн паза синін таныхтапчатхан пілдірістер.	
36	30.11		Пілдірістернің тиңнестіріс, тыыдыс паза толдыра нимес формалары.	
37	03.12		Пілдірістернің тиңнестіріс, тыыдыс паза толдыра нимес формалары.	
38	05.12		Пілдірістерні орта пазары.	
39	07.12		Пілдірістерні орта пазары.	
40	10.12		Пылдврвств морфология саринау езерерб	
Числительнай				
41	12.12		Числительнайларныу тузаы па- за грамматика пілдіріглері.	
42	14.12		Числительнайларның пўдізі. Оларны орта пазары.	
43	17.12		Числительнайларның тузаы хоостыра пөліктері.	
44	19.12		Сан числительнайлары, оларның хубулызы.	
45	21.12		Изертіс числительнайлар.	
46	24.12		Пөліс паза чағыннас тузалығ числительнайлар.	
47	26.12		Чыылыс числительнайлар.	
48	28.12		Унах числительнайлар.	
49	09.01		Числительнайларны морфология саринау езерерб.	
50	11.01		Числительнайларны тиксі хатиры.	
51	14.01		Сыныхтағлығ диктант	
Орынды				
52	16.01		Орындыларныу (местоимение) грамматикапілдіріглері паза синтаксистегітузаы.	
53	18.01		Сырай паза тартылғы орындылар.	
54	21.01		Көзідіг орындылар.	
55	23.01		Сурығлығ паза теезіліг орындылар.	
56	25.01		Айланыс орынды	
57	28.01		Чарыдыи паза іле нимес орындылар.	

58	30.01		Чаратпинчатхан орындылар.	
59	01.02		Орындыларны орта пазары.	
60	04.02		Орындыларны морфология саринаң езерерб. Орындыларны тиксі хатиры.	
61	06.02		Ч/а. Изложение	
Иділіс				
62	08.02		Иділістіу тузазы, грамматика пілдіріглері паза категориялары.	
63	11.02		Иділістіу синтаксистегі тузазы.	
64	13.02		Иділістіу пасталыу формазы.	
65	15.02		Иділістіу итірбинчеткен формазын педірчеткен хозымнар.	
66	18.02		Иділістіу сырайха паза санха хубулызы	
67	20.02		Иділістіу залог категориязы (јјн, айланыстыу) паза оларныу хозымнары.	
68	22.02		Иділістіу залог категориязы (полызышылы, страдательнай) паза оларныу хозымнары.	
69	25.02		Иділістіу залог категориязы (кестегліг) паза аныу хозымнары.	
70	27.02		Хакас тілініу наклонение категориязынауар тиксі оунау (изъявительнай), оларныу хозымнары	
71	01.03		Хакас тілініу наклонение категориязынауар тиксі оунау (кестехеу, молхастыу), оларныу хозымнары.	
72	04.03		Хакас тілініу наклонение категориязынауар тиксі оунау (полуадау, хыныстыу), оларныу хозымнары	
73	06.03		Хакас тілініу наклонение категориязынауар тиксі оунау (сослагательнай), оларныу хозымнары	
74	11.03		Полуадау наклонение паза иді-лістіу сырайха, санха хубулызы.	
75	13.03		Изъявительнай наклонение, аныу полчатхан, полар, ирткен тус формалары.	
76	15.03		Полызыу тузалыу иділістер, оларныу тузалары.	
77	18.03		Сыныхтаулыу тест.	
78	20.03		Иділісті морфология саринауезерері.	
79	22.03		Иділісті тиксі хатиры.	
Синтаксис				
80	01.04		Сјс пірігізі паза чоохтау – синтаксистіу јјн единицалары.	
81	03.04		Сјс пірігізі паза чоохтау – синтаксистіу јјн единицалары.	

82	05.04		Тјјй членніг чоохташлар.	
83	08.04		Тјјй членніг чоохташлар.	
84	10.04		Тјјй членнерні палуалыстырхау оудайлар.	
85	12.04		Тјјй членнерні палуалыстырхау оудайлар.	
86	15.04		Тјјй членніг чоохташларныу ен паза танышлар саринау пос оудайлыу полчатханы.	
87	17.04		Тјјй членніг чоохташларныу ен паза танышлар саринау пос оудайлыу полчатханы.	
88	19.04		Тјјй паза тјјй нимес чарытхылар (хатиры).	
89	22.04		Тјјй паза тјјй нимес чарытхылар (хатиры).	
90	24.04		Ч/а. Сочинение «Тјреен чирім»	
91	26.04		Хадыл чоохташлар.	
92	29.04		Хадыл чоохташлар.	
93	03.05		Союзты хадыл чоохташлар. Тиңни палуалысты хадыл чоохташлар.	
94	06.05		Хадыл чоохташларда <i>че, тізеу, а</i> союзтар алнында запятой туриызары	
95	10.05		Союзты хадыл чоохташлар. Теести палуалысты хадыл чоохташлар.	
96	13.05		Союзты хадыл чоохташлар. Теести палуалысты хадыл чоохташлар.	
97	15.05		Тіл паза культура.	
98	17.05		Сыныхтаилы тоуыс.	
Ирткенін хатиры.				
99	20.05		Ирткенін хатиры. Хакас тілінің сөстіг пайы.	
100	22.05		Ирткенін хатиры. Морфология.	
101	24.05		Ирткенін хатиры. Морфология.	
102	26.05		Ирткенін хатиры. Синтаксис.	

**Хакас тілінің 8-чи класстың үгредіг планы
102 час (неделяда 3 час)**

№ урока	Иртіргенкүн		Уроктыңтемазы	Примечание
	План хоостыра	Сынында		
1	03.09		Хакас тілі – тилекей тілдернің аразында.	
2	05.09		Хакас тілі – тилекей тілдернің аразында.	
3	06.09		Тілнің сині, аның пілдіріглері.	
4	10.09		Тілнің сині, аның пілдіріглері.	
5	12.09		Хакас тілінің	

			терминнері.	
6	13.09		Хакас тілінің терминнері.	
			Синтаксис.	
7	17.09		Сөс пірігізі паза чоохтағ - синтаксистің өөн единицалары.	
8	19.09		Сөс пірігізі паза чоохтағ - синтаксистің өөн единицалары.	
9	20.09		Сөс пірігізі. Сөстерні палғалыстырчаң оңдайлар.	
10	24.09		Сөс пірігізі. Сөстерні палғалыстырчаң оңдайлар.	
11	26.09		Сөс пірігізі. Сөстерні палғалыстырчаң оңдайлар.	
12	27.09		Олаңай паза хадыл сөс пірігістері.	
13	01.10		Олаңай паза хадыл сөс пірігістері.	
14	03.10		Сөс пірігізін үзүрері.	
15	04.10		Сыныхтағлығ диктант. Ады чох. («Ұгренчілернің пілістерін сыныхтачаң тоғыстар», 8-чі текст, 42-чі стр.)	
16	08.10		Чоохтағ паза аның көрімнері.	
17	10.10		Чоохтағ паза аның көрімнері.	
18	11.10		Вкб јјн членнбг чоохтаулар. Чоохтауны јјн членнерб.	
19	15.10		Подлежащай паза аның пілдірілчеткен оңдайлары.	
20	17.10		Подлежащай паза аның пілдірілчеткен оңдайлары.	
21	18.10		Сказуемай паза аның пілдірілчеткен оңдайлары.	
22	22.10		Сказуемай паза аның пілдірілчеткен оңдайлары.	
23	24.10		Сказуемай паза аның	

			пiлдiрiлчeткeн oндaйлapы.	
24	25.10		Пoдлeжaщaйнaң cкaзyeмaйның aрaзындa тирe тyрғызaры.	
25	05.11		Пoдлeжaщaйнaң cкaзyeмaйның aрaзындa тирe тyрғызaры.	
26	07.11		Чooхтaғлapның iкiнчi oрыннығ члeннepi.	
27	08.11		Чapытхы	
28	12.11		Чapытхы	
29	14.11		Тoлдырығ.	
30	15.11		Тoлдырығ.	
31	19.11		Тoлдырығ.	
32	21.11		Обcтoятeльcтвo	
33	22.11		Обcтoятeльcтвo	
34	26.11		Обcтoятeльcтвo	
35	28.11		Сыныхтaғлығ диктaнт	
36	29.11		Пiр oөн члeннiг чooхтaғлapдaуap oуaғ. Сырайы iлe кoзiдiлгeн чooхтaғлap.	
37	03.12		Сырайы iлe кoзiдiлгeн чooхтaғлap	
38	05.12		Сырайы iлe нимec чooхтaғлap	
39	06.12		Сырайы iлe нимec чooхтaғлap	
40	10.12		Сырайы кoзiдiлбeeн чooхтaғлap	
41	12.12		Сырайы кoзiдiлбeeн чooхтaғлap	
42	13.12		Сырайы тикci кoзiдiлгeн чooхтaғлap	
43	17.12		Ч/а.Излoжeниe «Аалхы килзe»	
44	19.12		Адалыcтығ чooхтaғлap	
45	20.12		Адалыcтығ чooхтaғлap	
46	24.12		Сыныхтaғлығ диктaнт	
47	26.12		Тoлдыpa пaзa тoлдыpa нимec чooхтaғлapдaнap oңнaғ.	
48	27.12		Ирткeнiн тикci хaтирy.	
Сидиктeлгeн oлaңaй чooхтaғлap.				
49	09.01		Тoй члeннiг чooхтaғлap.	
50	10.01		Тoй члeннiг	

			чоохтағлар.	
51	14.01		Төөй членнерні палуалыстырчаң оңдайлар	
52	16.01		Төөй членнерні палуалыстырчаң оңдайлар	
53	17.01		Төөй паза төөй нимес чарытхылығ чоохтағлар	
54	21.01		Төөй паза төөй нимес чарытхылығ чоохтағлар	
55	23.01		Чоохтағның төөй членнерін тиксі адапчатхан сөстер	
56	24.01		Чоохтағның төөй членнерін тиксі адапчатхан сөстер	
57	28.01		Ча. Сочинение «Арыу прай туста сіліг»	
58	30.01		Айланыстығ чоохтаулар	
59	31.01		Айланыстыу чоохтаулар	
60	04.02		Кирилген педірістіг чоохтағлар	
61	06.02		Кирилген педірістіг чоохтағлар	
62	07.02		Суғылған пүдірістіг чоохтағлар	
63	11.02		Суғылған пүдірістіг чоохтағлар	
64	13.02		Сыныхтағылығ диктант	
Чара турчатхан членніг чоохтағлар.				
65	14.02		Чоохтағның чара турчатхан членнері	
66	18.02		Чоохтағның чара турчатхан членнері	
67	20.02		Чара турчатхан чарытхылар	
68	21.02		Чара турчатхан чарытхылар	
69	25.02		Чара турчатхан приложениелер	
70	27.02		Чара турчатхан приложениелер	
71	28.02		Чара турчатхан толдырығлар	
72	04.03		Чара турчатхан толдырығлар	
73	06.03		Чара турчатхан обстоятельстволар	

74	07.03		Чара турчатхан обстоятельстволар	
75	11.03		Чара турчатхан обстоятельстволар	
76	13.03		Олаңай чоохтағны ўзүрері	
77	14.03		Ирткенін тиксі хатиры.	
78	18.03		Сыныхтаулы диктант. Ады чох.	
Пасха кізінің чооғын читірчең ондайлар.				
79	20.03		Көні паза тоғыртын чоох.	
80	21.03		Көні паза тоғыртын чоох.	
81	01.04		Көні паза тоғыртын чоох.	
82	03.04		Ікі кізінің чооғы	
83	04.04		Ікі кізінің чооғы	
84	08.04		Изложение «Телгехек», кјн.227, стр.153	
85	10.04		Текст, аның өөн піддіріглері	
86	11.04		Текст, аның өөн піддіріглері	
87	15.04		Чоохтыу кјрімнері.	
88	17.04		Чоохтыу кјрімнері.	
89	18.04		Чоохтың стильлері	
90	22.04		Чоохтың стильлері	
91	24.04		Хоос тексттең тоғыс (темазы, өөн сағызы, стильі паза ан.п.)	
92	25.04		Репортаж	
93	29.04		Репортаж	
94	02.05		Статья	
95	06.05		Очерк	
96	13.05		Очерк	
97	15.05		Проект «Хакас чирімнің саблығ кізілері»	
98	16.05		Проект «Хакас чирімнің саблығ кізілері»	
99	20.05		Сыныхтағлығ диктант	
100	22.05		8-чі класста ирткенін тиксі хатиры	
101	23.05		8-чі класста ирткенін тиксі хатиры	
102	26.05		8-чі класста ирткенін тиксі хатиры	

**Хакас тілінің 9 класста темалар хоостыра планы
68 час (неделяда 2 час)**

Урокты номери	Иртірген күн		Уроктыу темазы	Примечание
	План хоостыра	Сынында		
1	02.09		Тюрк тілдері тилекейде.	
Тілденер тиксі пілістер				
2	07.09		Хакас тілінеңер тиксі оңнағ. Тілнің чон чуртазындағы туазы. Тілнің өзізі.	
3	09.09		Хакас литература тілі, аның диалекттері паза стильлері.	
5-8 класстарда иртірген хатир				
4	14.09		Фонетика. Узун паза хысха гласнайлар.	
5	16.09		Морфология. Иртірген хатир.	
6	21.09		Синтаксис. Иртірген хатир.	
7	23.09		Синтаксис. Иртірген хатир.	
8	28.09		Сыныхтағлығ диктант «Күскү»	
Хадыл чоохтағ				
9	30.09		Хадыл чоохтағлардаңар тиксі оңнағ.	
10	05.10		Хадыл чоохтағлардаңар тиксі оңнағ.	
Тиңни хадыл чоохтағ				
11	07.10		Тиңни хадыл чоохтағлардаңар тиксі оңнағ.	
12	12.10		Тиңни хадыл чоохтағлардаңар тиксі оңнағ. Сыныхтағлығ тоғыс «Тест»	
13	14.10		Тиңни хадыл чоохтағларның көрімнері.	
14	19.10		Сыныхтағлығ тоғыс. Сыныхтағлығ диктант.	
Теести палғалыстығ хадыл чоохтағ				
15	21.10		Теести палғалыстығ хадыл чоохтағ, аның пүдізі.	
16	26.10		Теести палғалыстығ хадыл чоохтағ, аның пүдізі.	
17	09.11		Хоза чоохтағларның өөн чоохтағларнаң палғалысчатхан оңдайлары.	
18	11.11		Хозымнар ползыинаң пүткен теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар.	
19	16.11		Хозымнар ползыинаң пүткен теести палғалыстығ хадыл чоохтағлар.	

20	18.11		Послелогтар паза полызыҕлыҕ сөстөр полызиинаң пүткен тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
21	23.11		Послелогтар паза полызыҕлыҕ сөстөр полызиинаң пүткен теести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
22	25.11		Союз паза союз сөстөрү полызиинаң пүткен тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар	
23	30.11		Ч/а. Хоос произведениее үндезіг пазары.	
24	02.12		Союз паза союз сөстөрү полызиинаң пүткен тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар	
25	07.12		Теести палғалыстыҕ хадыл чоохтағларны синтаксис саринаң үзүрері	
26	09.12		Теести палғалыстыҕ хадыл чоохтағларның көрімнері.Чарытхы хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
27	14.12		Толдырыҕ хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
28	16.12		Толдырыҕ хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
29	21.12		Сыныхтағлыҕ тоғыс. Сыныхтағлыҕ диктант.	
30	23.12		Обстоятельство тузалыҕ хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар. Идіг (действие ондайы) хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар	
31	28.12		Ч/а. Тоғысха кирек пічіктерні пас пілері (автобиография, сурыныс пічин пазары)	
32	30.12		Син обстоятельство хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
33	11.01		Син обстоятельство хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
34	13.01		Орын обстоятельство хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар	
35	18.01		Тус обстоятельство хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар	
36	20.01		Ч/а. Толдыра пасчаң изложение «Хазың», көн.90	
37	25.01		Ч/а. Толдыра пасчаң изложение «Хазың», көн.90	
38	27.01		Сылтағ хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
39	01.02		Сылтағ хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	
40	03.02		Пөгін хоза чоохтағлыҕ тести палғалыстыҕ хадыл чоохтағлар.	

41	08.02		Пөгін хоза чоохтағлығ тести палғалыстығ хадыл чоохтағлар.	
42	10.02		Молчас хоза чоохтағлығ тести палғалыстығ хадыл чоохтағлар.	
43	15.02		Теести палғалыстығ хадыл чоохтағларны тиксі хатиры.	
44	17.02		Диктант грамматика заданиеліг «Хайраллаңар чир-чайаанны»	
Нинче-нинче хоза чоохтағлығ тести палғалыстығ хадыл чоохтағлар				
45	22.02		Нинче-нинче хоза чоохтағлығ тести палғалыстығ хадыл чоохтағлар	
46	24.02		Нинче-нинче хоза чоохтағлығ тести палғалыстығ хадыл чоохтағлар	
47	01.03		Нинче-нинче хоза чоохтағлығ тести палғалыстығ хадыл чоохтағлар	
48	03.03		Нинче-нинче хоза чоохтағлығ тести палғалыстығ хадыл чоохтағлар	
49	10.03		Нинче-нинче хоза чоохтағлығ тести палғалыстығ хадыл чоохтағлар	
50	15.03		Ч/а. Сочинение «Минің аалым».	
51	17.03		Ирткенін тиксі хатиры. Союзтығ хадыл чоохтағлар.	
52	22.03		Сыныхтағлығ тоғыс. Сыныхтағлығ диктант «Книга кирек пе алай чох па?», көн.149	
Союз чох хадыл чоохтағлар				
53	31.03		Союз чох хадыл чоохтағлардаңар тиксі оңнағ.	
54	05.04		Санастырыс тузалығ союз чох хадыл чоохтағлар. «Н.Г.Катанов- саблығ тілчі» темача реферат тимнирі.	
55	07.04		Тоғырлас, тус паза молчас тузалығ союз чох хадыл чоохтағлар.	
56	12.04		Тоғырлас, тус паза молчас тузалығ союз чох хадыл чоохтағлар.	
57	14.04		Союз чох хадыл чоохтағларны хатиры.	
Араластығ хадыл чоохтағлар				
58	19.04		Араластығ хадыл чоохтағлар, оларның пүдізі.	
59	21.04		Сыныхтағлығ тоғыс	
60	26.04		Араластығ хадыл чоохтағлар, оларның пүдізі.	
61	28.04		Араластығ хадыл чоохтағларны үзүрері.	
62	03.05		Синтаксисті тиксі хатиры.	
63	05.05		Сыныхтағлығтоғыс. Сыныхтағлығ	

			диктант.	
64	10.05		Көні паза тоғыртын чоох.	
65	12.05		Цитата паза аны пічікте тузаланары.	
66	17.05		5-9 класста ирткенін тиксі хатиры. Чоохтың стильлері.	
67	19.05		5-9 класста ирткенін тиксі хатиры. Чоохтың көрімнері.	
68	24.05		5-8 класста ирткенін тиксі хатиры. Тексттің педвзб.	

ПОС (ХАКАС) ТІЛІН ЕГРЕНГЕНІНІҮПРЕДМЕТ САЛТАРЛАРЫ

5-хі классты тоосчатса, олуаннар мындау салтарларуа чидерге киректер:

пос (хакас) тілініу пайынау паза аныу јтіг оудайларынау тузаланаруа, кирек кјзідіглер пирерге;

тілніу јјн пјліктерін, тіл паза чоох единицаларын (тапсау, хозым, сјс, сјс пірігізі, чоохтау) чарыдаруа;

паспин паза пазып педірчеткен чоохтыу, пір кізініу, ікі кізініу паза кјп кізініу чоохтарыныу пасха полчатханын чарыдаруа; егредіг пјгіннерін толдырчатса паза олауай чуртаста, аймах чоох кјрімнерініу пос оудайларын санау алып пілерге;

чуртаста полчатхан неме, научнай паза егредігліг, хоос паза научно-популярнай литератураны хышыруан хоостыра пір кізініу чооынд педіерге (4–5 чоохтау);

тіл темазына чарыдылуан ікі кізініу чооында паза чуртаста полуан нимелер хоостыра ікі кізініу алай кјп кізініу чооында аралазаруа (2–3 реплика);

наука-егредігліг паза хоос литература тексттерін паза научно-популярнай литератураны истіп пілер оудайларны пілерге (таллап, танызышылы, толдыразынау); хышырыныу аймах кјрімнерінеу тузаланаруа: танызышылы, егредігліг, тілег, тиксі кјріп;

искен алай хышыруан текстті чоохтап пілерге (80 сјстеу асхынах полбазын);

искен алай хышыруан наука-егредігліг паза хоос литература тексттерніу содержаниезін оуныры (100–120 сјс): тексттіу темазын паза јјн сауызын пазып паза паспин чоохтируа, текстке сурышлар туруызаруа паза оларуа нандыраруа, тексттіу содержаниезін толдыра паза хысхахахти чоохтируа (толдыра чоохтир текст 80 сјстеу асхынах полбасха кирек, хысхахахти чоохтир – 100-теу асхынах нимес);

чоохтау педіерде чоох пјгіні, темазы паза сауызы хоостыра тіл оудайларын таллап пілерге, хакастарныу тіл этикедіне килістіре сјстернеу, сјс пірігістерінеу, чоохтауларнау тузаланаруа;

пічік пасчатса, хакас литература тілініу синнеріне тудынаруа, ол санда текстті хобырчатса (80–90 сјс), егренілген правилолар хоостыра тимнелген сјстіг диктант пасчатса (15 сјс), айма-пасха сјстіктернеу тузаланаруа; олауай чоохта паза пасчатса, тіл кибірлеріне тудынып пілерге;

тексттіу јјн пілдіріглерін танируа; текстті сауыс хоостыра алынха чардыхтаруа чараруа; чоохтауларныу паза тексттіу чардыхтарын палуалыстырчатхан оудайларны танируа; текст педірчетсе, алуан пілістернеу тузаланып пілерге;

текстті, аныу чардыхтарын сауыс хоостыра езерерге; кічіг темаларны паза абзацтарны таап пілерге;

текстті аныу пілдіріглеріне килістіре полчатханы хоостыра чарыдаруа (темазы, јјн сауызы, чоохтауларныу грамматика палуалыстары хоостыра, тексттіу педіні паза тоозылуаны пар полчатханы хоостыра), текстті тілніу хайдау стильне кірчеткені

хоостыра чарыдаруа;
чуртас паза хычыруан нимелер хоостыра, полталыи хоос хоостыра искірігліг текст педіерге (ол санда 3 чоохтаудау петкен кічіг сочинение, 60 сјстеу асхынах нимес синніг сочинение);
искен алай хычыруан наука-егредігліг, хоос литература тексттерінеу тошынаруа: олауай паза хадыл план педіерге, тексттіу содержаниезін читіерге (ол санда чоохтапчатхан кізініу сырайын алыстырып), аймах источниктердеу піліс табаруа (ол санда тіл сјстіктерінеу паза справочнай литературадау) паза оларнау егредігде тузаланаруа;
искіріг итчетсе, презентация тимнирге; постыу паза пасха кізініу текзін тезедіп паза чахсыландырып пілерге;
олауай чоохтауар, хакас тілініу функциональнай стильлерінеуер, хоос литература тілінеуер оунируа;
тіл тапсауларын чарыт пілерге; тапсауны паза букваны пасхалируа;
хатыи паза нымзах гласнайларны пасхалируа; глас- найларныу тјјйелчеткенін оунируа; гласнайларны паза **и, ии** тапсауларны хатыи паза нымзах сјстерде тузаланаруа, узун гласнайларны танируа паза оларны орта пазарын пілерге; **ј-јј, е-ее, і** гласнайларны орта адируа;
енніг паза туных согласнайларны пасхалируа, согласнайларныу тјјйелчеткенін оунируа, согласнай букваларны орта пазаруа, хос согласнайларны паза **и, у, х** согласнайларны орта адируа паза пазаруа;
сјсті тапсаулыи педізі хоостыра езерерге;
сјстерні слогтаруа чараруа, пазым орта идерге, орта еннендір пілерге;
хакас тілініу орта пазарынха правилоларын пілерге: согласнай паза гласнай букваларны, хысха паза узун гласнайларны, улуи букваларны паза кавычкаларны ниме- ноо аттарында, аймах чоох чардыхтарында; хос соглас- найларны, **е, ё, ю, я** йоттыи букваларны хакас сјстерінде орта пазаруа; орыс тілінеу кірген сјстерні орта пазаруа паза адируа; сјстерні орта кјзіерге;
сјстіу лексика тузазын аймах оудайларнау чарыдаруа (тјјй тјстіктіг сјстер таап, чарыдышыи сјстік пользыинау синонимнер паза антонимнер таап);
пір паза кјп тузалыи сјстерні пасхалируа; омонимнерні паза кјп тузалыи сјстерні пасхалируа;
сјстерніу тематическай пјліктерін чарыдаруа;
сјсті лексика саринау езерерге; аймах тіл сјстіктерінеу тузалан пілерге;
хозым тілніу иу кічіг чардыи полчатханын пілерге;
сјсте хозымнарны пасхалируа; сјстіу тјстігін, јјнін паза хозымнарын танируа; тјјй тјстіктіг сјстерні таап пілерге; адалыстыу падеж паза сан хозымнарын пілерге; иділістіу сан паза сырай хозымнарын танируа; тартылыи, сказуемай паза чаратпинчатхан формаларныу хозымнарын сизінерге;
хакас тілініу сјс педірхеу оудайларынау тузалан пілерге (хозымнар, сјстер пірігізі, тапсаулар алысчатханы, конверсия, аббревиатура);
хозымнарда тапсаулар алысчатханын табаруа;
сјсті педізі хоостыра езерерге;
егредігліг тоыштар толдырчатса, чоох чардыхтарынауар, сјстіу грамматика тузазынауар алиан пілістерінеу тузаланаруа; пос алынха паза пользышыи чоох чардыхтарын пасхалируа;
адалыстарны танируа, оларныу морфология пјлдірістерін паза синтаксистегі тузазын чарыт пілерге; адалыстарныу тузалары хоостыра пјліктерін пасхалируа; собственной паза нарицательнай тузалыи адалыстарны пілерге; адалыс педірхеу хозымнарны таап пілерге; тексттегі адалыстыу санын паза падежін чоохтап пілерге; адалыстарны хубулдыр пілерге; тартылыи формада турчатхан адалыстарны танируа; адалыстыу хозымнарыныу фонетическай варианттарын пілерге; кічіглес форманы педір пілерге;

адалысты морфология саринау езергерге;
 пілдірістіу чоох чардышы полчатханын, аныу тиксі грамматика тузазын, морфология пілдіріглерін паза синтаксистегі тузазын пілерге; пілдірістіу чоохтауы тузазын оунируа; пілдіріс педірхеу хозымнарны танируа; пілдірістіу тuzалары хоостыра пјліктерін пасхалируа; тиунестіріс формазын педір поларуа; пілдірістерні орта пас пілерге; пілдірісті морфология саринау езер пілерге;
 иділістіу чоох чардышы полчатханын, аныу тиксі грамматика тузазын, морфология пілдіріглерін паза синтаксистегі тузазын пілерге; иділістіу чоохтауы туза-зын оунируа; иділістіу пасталыу формазын пілерге; **-ла, -ле, -на, -не, -та, -те** хозымнар ползызинау иділіс педір пілерге; иділ паруан паза иділбеен кјрімде турчатхан иділістерні пасхалируа; иділістіу причастие паза дее-причастие формаларын танируа; иділістіу тустарын чоохтап пілерге; полчатхан туста иділістерні сырайха паза санха хубулдыр поларуа; иділістіу полар паза ирткен тус формаларын педір пілерге;
 синтаксис тіл пјлігініу чардышы полчатханын оунируа; сјс пірігізі паза чоохтау синтаксис единицалары полчатханын оунируа;
 сјс пірігізініу јјн пілдіріглерін пілерге; сјстерніу сјс пірігізінде палуалысчатхан оудайларын оунируа; сјс пірігістерін синтаксис саринау чарыдаруа;
 чоохтауны чарыдаруа, аныу пілдіріглерін чоохтап пілерге; чоохтауныу чоох пјгіні хоостыра паза ен хоостыра кјрімнерін пасхалируа, оларныу сауыс хоостыра пасха полчатханын чарыдаруа, сурыу паза кестег кјзіт пілерге;
 чоохтауныу јјн членнерін таап пілерге, подлежащайныу паза сказемайныу пілдірілчеткен оудайларын чарыт пілерге; подлежащаныу паза сказуемайныу аразында тире таныу турыыс пілерге;
 тараухай паза тараухай нимес чоохтауларны пасхалируа; ікінхі орынныу членнерні табаруа (толдырыу, обстоятельство, чарытхы); сјстерні чоохтауда изерістіре орта турыызаруа;
 тјјй членніг чоохтауларны табаруа; тјјй членнерні палуалыстырчатхан оудайларны таныхтап пілерге; тјјй членніг чоохтаулар ен паза таныулар турыызарынха пос оудайлыу полчатханын чарыдаруа; тјјй паза тјјй нимес чарытхыларны пасхалап пілерге;
 айланыстыу чоохтауларны табаруа, айланыстыу чоохтаудауы орнын пілерге, аныу пілдірілчеткен оудайларын таныхтируа, айланысты орта еннендірерге паза таныунау чараруа.
 хы классты тоосчатса, олуаннар мындау салтарларуа чидерге киректер:
 хакас тілі Хакас Республиканыу хазна тілі паза хакас чонныу пос тілі полчатханы хоостыра функцияларын чарыдаруа; хакас тілі хазна тілі полчатханын киречілепчеткен кјзідімнер пир поларуа; хакас литература тілінеуер оунаныстыу поларуа; хакас литература тілініу тјстеенде диалекттер полчатханын пілерге;
 чуртаста полуан нима хоостыра, хышыруан научнай паза егредігілг, хоос паза научно-популярнай литература хоостыра, паспин, пир кізініу чооуын педірегерге (5 чоохтау); тіл темазынха чоох тударуа, ікі кізініу чооуында аралазаруа (3–4 реплика); тыунирыныу аймах-пасха кјрімнерінеу тuzаланаруа: наука-егредігілг, хоос литература паза даа пасха тексттерні аймах оудайларнау истіп пілерге (таллап, танызышылы, толдыразынау); хышырыныу аймах кјрімнерінеу туза-ланаруа: танызышылы, егредігілг, тілег, тиксі кјріп;
 искен алай хышыруан текстті чоохтап пілерге (100 сјстеу асхынах нимес);
 тараухай паза тараухай нимес чоохтауларны пас-халируа; ікінхі орынныу членнерні табаруа (толдырыу, обстоятельство, чарытхы); сјстерні чоохтауда изерістіре орта турыызаруа;
 тјјй членніг чоохтауларны табаруа; тјјй членнерні палуалыстырчатхан оудайларны таныхтап пілерге; тјјй членніг чоохтаулар ен паза таныулар турыызарынха пос

оудайлыы полчатханын чарыдаруа; тјјй паза тјјй нимес чарытхыларны пасхалап пїлерге;

айланыстыы чоохташларны табаруа, айланыстыу чоохтаудаыи орнын пїлерге, аныу пїлдірілчеткен оудайларын таныхтируа, айланысты орта еннендірерге паза танынау чараруа.

6-хы классты тоосчатса, олианнар мындау салтарларуа чидерге киректер:

хакас тілі Хакас Республиканыу хазна тілі паза хакас чонныу пос тілі полчатханы хоостыра функцияларын чарыдаруа; хакас тілі хазна тілі полчатханын киречілепчеткен кјзідімнер пир поларуа; хакас литература **тілінеуер** оунаныстыы поларуа; хакас литература тілініу тјстеенде диалекттер полчатханын пїлерге;

чуртаста полиан ниме хоостыра, хышыриан научнай паза егредігліг, хоос паза научно-популярнай литература хоостыра, паспин, пир кізініу чооыин педірерге (5 чоохтау); тіл темазынха чоох тударуа, ікі кізініу чооыинда аралазаруа (3–4 реплика); тыунирыныу аймах-пасха кјрімнерінеу тузаланаруа: наука-егредігліг, хоос литература паза даа пасха тексттерні аймах оудайларнау истіп пїлерге (таллап, танызышылы, толдыразынау); хышырыныу аймах кјрімнерінеу туза- ланаруа: танызышылы, егредігліг, тілег, тиксі кјріп;

искен алай хышыриан текстті чоохтап пїлерге (100 сјстеу асхынах нимес);

искен алай хышыриан наука-егредігліг паза хоос литература тексттіу содержаниезін оунируа (160 сјстеу асхынах нимес): тексттіу темазын паза јјн сауызын, пазып паза паспин, чоохтируа, текстке сурышлар туруызаруапаза оларуа нандыраруа, тексттіу содержаниезін толдыра паза хысхахахти чоохтируа (толдыразынау чоохтир текст 150 сјстеу асхынах полбасха кирек, хысхахахти чоохтир – 155 сјстеу);

чоох ситуациязы хоостыра сјстерні килістіре таллап пїлерге; ікі тілліг сјстіктернеу тузаланаруа; постыу паза пасха кізініу чооыин сјстерні орта, килістіре тузаланчатханы хоостыра паалируа; чарыдышылы сјстіктернеу тузаланаруа;

пїчік пасчатса паза олауай чоохта, хакас литература тілініу синнеріне тудынаруа; текстті хобырчатса (90–100 сјс), ол санда егренілген правилолар хоостыра тимнелген сјстіг диктант пасчатса (18–20 сјс), егренілген орфограммалар кирілген текст хоостыра диктант пасчатса (90–100 сјс), аймах-пасха сјстіктернеу тузаланаруа; олауай чоохта паза пасчатса, тіл кибірлеріне тудынаруа;

текстті аныу пїлдіріглеріне килістіре полчатханы хоостыра паза хайдау стильге кїрчеткені хоостыр езерерге;

аймах-пасха функциональнай стильлерге кїрчеткентексттерні езерерге, чарыдышылы текстті езерерге (кізі- ніу тастын, иб істін, чир-чайаанны, орынны, идігні чарытчатхан);

текстте чоохташларныу палиалысчатхан оудайларын табаруа, ол санда тартылыы паза кјзідігліг орындыларны, иділістіу тус-кјрім формаларын;

тілніу чоох стильлерінеуер алиан пїлісті аймах- пасха езеріглер итчетсе паза чоохта, тузаланаруа, пос текзін педірчетсе, тексттіу пїлдіріглерінеуер пїліснеу ту- заланаруа;

текстті, аныу чардыхтарын сауыс хоостыра езерерге; кїчіг темаларны паза абзацтарны табаруа;

чуртас паза хышыриан нимелер хоостыра, искусство произведениелері хоостыра аймах-пасха чоох кјрміне кїр- четкен тексттер педірерге (искірігліг, кізініу тастын, иб істін, чир-чайаанны, орынны, идігні хоостап), ол санда 5 алай аннау кјл чоохташылы кїчіг сочинение паза 90 сјстеу асхынах нимес сочинение пазаруа;

текстнеу тоуынаруа: хышыриан текстке, аныу содержаниезін, пазып алай паспин, читірер ечен, аймах-пасхапланнар педірерге; хышыриан паза искен тексттіу јјн паза јјн нимес сауызын табаруа; пасха-пасха источниктердеу пїліс табаруа, ол санда справочнай литературадау, паза оларнау егредігде тузаланаруа;

искен паза хышыруан наука-егредігліг текстті табуца, схема пастыра кјзідерге паза табуцаны, схеманы текст оудайынау чарыдаруа;
пос пасхан текстті хакас литература тілініу синнеріне килістіре тезедерге;
тоуыс, наука стильлерініу пос оудайларын чарыдаруа; словарнай статьяны паза наука искіриин педірхеу кирексіністерні чоохтап пілерге; аймах-пасха жанрларуа кірчеткен тексттерні (чоох, заявление, расписка, словарнай статья, наука искірии) езер пілерге;
тоуыс паза наука стильлерінеуер алуан пілістерні аймах тіл езеріглерінде паза чоохта тузаланаруа;
хакас тілініу сјстіг пайын педізі хоостыра (хакас сјстері паза аныу темаларха пјліктері) чарыдаруа; сјс- терніу петчеткен паза пасха тілдердеу кірчеткен оудайларын пілерге, пасха тілдеу кірген сјстерні табаруа паза оларныу тілге хайди кіргенін чоохтируа; иргілен паруанпаза наа сјстерні пасхалап пілерге; тиксі паза тиксі туза-
текстті, аныу чардыхтарын сауыс хоостыра езергерге; кічіг темаларны паза абзацтарны табаруа;
чуртас паза хышыруан нимелер хоостыра, искусство произведениелері хоостыра аймах-пасха чоох кјрміне кірчеткен тексттер педірегерге (искірігліг, кізініу тастын, иб істін, чир-чайаанны, орынны, идігні хоостап), ол санда 5 алай аннау кјп чоохтаулы кічіг сочинение паза 90 сјстеу асхынах нимес сочинение пазаруа;
текстнеу тоуынаруа: хышыруан текстке, аныу содержаниезін, пазып алай паспин, читіреер ечен, аймах-пасхапланнар педірегерге; хышыруан паза искен тексттіу јјн паза јјн нимес сауызын табаруа; пасха-пасха источниктердеу піліс табаруа, ол санда справочнай литературадау, паза оларнау егредігде тузаланаруа;
искен паза хышыруан наука-егредігліг текстті табуца, схема пастыра кјзідерге паза табуцаны, схеманы текст оудайынау чарыдаруа;
пос пасхан текстті хакас литература тілініу синнеріне килістіре тезедерге;
тоуыс, наука стильлерініу пос оудайларын чарыдаруа; словарнай статьяны паза наука искіриин педірхеу кирексіністерні чоохтап пілерге; аймах-пасха жанрларуа кірчеткен тексттерні (чоох, заявление, расписка, словарнай статья, наука искірии) езер пілерге;
тоуыс паза наука стильлерінеуер алуан пілістерні аймах тіл езеріглерінде паза чоохта тузаланаруа;
хакас тілініу сјстіг пайын педізі хоостыра (хакас сјстері паза аныу темаларха пјліктері) чарыдаруа; сјс- терніу петчеткен паза пасха тілдердеу кірчеткен оудайларын пілерге, пасха тілдеу кірген сјстерні табаруа паза оларныу тілге хайди кіргенін чоохтируа; иргілен паруанпаза наа сјстерні пасхалап пілерге; тиксі паза тиксі тузаланылбинчатхан сјстер, книжной паза олауай чоохта киректелчеткен сјстер;
хакас тілініу сјстіг пайы хайдау сфераларда ки- ректелчеткенін пасхалируа [тиксі паза тиксі тузаланыл- бинчатхан сјстер (диалектизмнер, профессионализмнер паза даа пасх.)];
адалыстыу санын чоохтап пілерге, тартылыу фор- мада турчатхан адалыстарны хубулдыраруа, адалыс- тарны пір паза кјп санда падежерхе хубулдыраруа, адалыстарныу сказуемай формаларын чарыдаруа;
піддірістерніу сјс педірхеу хозымнарын таап пі- лерге; ју, нима-ноо тадиин паза синін таныхтапчатхан піддірістерні пасхалируа; предмет тузалыу піддірестерні табаруа паза оларныу синтаксической функцияларыныу алысчатханын сизінерге; піддірістерніу тиунестіріс фор- маларын педірегерге; чауын паза тоуыр тузалыу підді- рістерні пасхалируа; піддірістерніу текст педірегерінде араласчатханын пілерге;
числительнайларныу тузазын паза грамматика піл- діріглерін чарыдаруа; числительнайларныу тузалары паза педізі хоостыра пјліктері; адалыснау хада киректел- четкен числительнайларныу хубулбинчатханын паза чалыс числительнайларныу хубулчатханын пілерге; чис- лительнайларныу синтаксистегі тузазын чарыт пілерге;

орындыларныу грамматика пїлдіріглерін паза син- таксистегі тузазын чарыдаруа; сырай, кїзідігліг, тартылуы, чарыдышылуы сурьшылуы паза теезігліг, іле нимес паза чарат- пинчатхан орындыларны падежтерхе хубулдыраруа;

иділістіу іле нимес формазын таап пїлерге; иді- лістерніу итірбинчеткен форма педірчеткен хозымнарын табаруа; иділісті сырайха паза санха хубулдыраруа; аныу залог формаларын паза оларныу хозымнарын табаруа; иділістіу наклонениелерін сизінерге паза оларныу ланылбинчатхан сїстер, книжной паза олауай чоохта киректелчеткен сїстер; хакас тілініу сїстіг пайы хайдау сфераларда киректелчеткенін пасхалируа [тиксі паза тиксі тuzаланылбинчатхан сїстер (диалектизмнер, профессионализмнер паза даа пасх.)];

адалыстыу санын чоохтап пїлерге, тартылуы формада турчатхан адалыстарны хубулдыраруа, адалыстарны пїр паза кїп санда падежтерхе хубулдыраруа, адалыстарныу сказуемай формаларын чарыдаруа;

пїлдірістерніу сїс педірхеу хозымнарын таап пїлерге; ју, ниме-ноо тадиин паза синін таныхтапчатхан пїлдірістерні пасхалируа; предмет тuzалыу пїлдірестерні табаруа паза оларныу синтаксической функцияларыныу алысчатханын сизінерге; пїлдірістерніу тиунестіріс формаларын педіреге; чаың паза тоуыр тuzалыу пїлдірістерні пасхалируа; пїлдірістерніу текст педірерінде араласчатханын пїлерге; числительнайларныу тuzазын паза грамматика пїлдіріглерін чарыдаруа; числительнайларныу тuzалары паза педізі хоостыра пїліктері; адалыснау хада киректелчеткен числительнайларныу хубулбинчатханын паза чалыыс числительнайларныу хубулчатханын пїлерге; числительнайларныу синтаксистегі тuzазын чарыт пїлерге;

орындыларныу грамматика пїлдіріглерін паза синтаксистегі тuzазын чарыдаруа; сырай, кїзідігліг, тартылуы, чарыдышылуы сурьшылуы паза теезігліг, іле нимес паза чаратпинчатхан орындыларны падежтерхе хубулдыраруа;

иділістіу іле нимес формазын таап пїлерге; иділістерніу итірбинчеткен форма педірчеткен хозымнарын табаруа; иділісті сырайха паза санха хубулдыраруа; аныу залог формаларын паза оларныу хозымнарын табаруа; иділістіу наклонениелерін сизінерге паза оларныу хозымнарын танируа; иділістіу наклонение формаларын педіреге; полызыу тuzалыу иділістерні танируа;

союзтыу хадыл чоохтауларны танируа; **че, тізеу, а** тоуыр тuzалыу союзтыу чоохтауларда запятой турызыппїлерге.

хакас тілініу тиліпчеткенін пїлерге;

хакастарныу тілі, культуразы паза тархыны Сибирьдегі терк чоннаринуа палуалыстыу полчатханын оу- нируа;

чуртаста полчатхан ниме, научнай паза егредігліг, хоос паза научно-популярнай литератураны хышыруан хоостыра, паспин, пїр кизініу чооың педіреге (6 чоохтау);

тіл темазынха паза чуртаста полиан ниме хоостыраікі кизініу чооыңда аралазаруа (4–5 реплика); ікі кизініу чооыңыу аймах кїрімнерін педір поларуа;

публицистика стильінеу пазылуан тексттерні аймах оудайларнау истіп пїлерге (таллау, танызышылуы, толдыра);

хышырыңыу аймах кїрімнерінеу тuzаланаруа (танызыу, тілег, ан.п.);

искен паза хышыруан текстті паспин чоохтируа (10 сїс);

искен алай хышыруан публицистика текзїніу содержаниезін оунируа (текст 210 сїстеу асхынах полбазын); тексттіу темазын паза їн сауызын пазып паза паспин чоохтируа; текстке сурьшлар турызаруа паза оларуа нандыраруа; тексттіу содержаниезін толдыра паза хысхахахти чоохтируа (толдыра чоохтир текст 160–170 сїстеу асхынах полбазын, хысхахахти чоохтир – 180 сїстеу асхынах нимес);

пирілген темаа паза турызылуан пїгін хоостыра чоохтау педірчетсе, тіл оудайларын

таллап пілерге;

пічік пасчатса паза олауай чоохта хакас литература тілініу синнеріне тудынариа, ол санда текст хобырчатса (100–110 сөс); егренилген правилолар хоостыра тимнелген сөстіг диктант пасчатса (20–25 сөс), текст хоостыра (егренген паза пасха даа орфограммалар кирілген) диктант пасчатса (110–120 сөс), тіл кибірлеріне тудынариа; текстті аныу пілдіріглеріне килістіре полчатханы хоостыра езерерге, аныу педізін чарыдариа, абзацтариа хайди чарылчатханын сизінерге паза өтіг тіл оудайлары киректелчеткені хоостыра чарыдариа;

текстті аныу сауызы хоостыра езерерге, аныу кічіг темаларын паза абзацтарын чарыдариа;

чоохташларныу паза тексттіу чардыхтарыныу палуалысчатхан оудайларын табариа; чуртас паза хышыриан нимелер хоостыра, искусство произведениелері хоостыра аймах-пасха чоох көріміне кір- четкен тексттер педіерге (искірігліг, кізініу тастын, иб істін, чир-чайаанны, орынны, идігні хоостап), сочинениепазары (130–140 сөс), ол санда кічіг сочинение (7 алай аннау көп чоохтау);

текстнеу тоынариа: хышыриан текстке аныу содержаниезін, пазып алай паспин, читіерер ечен, аймах-пасха планнар педіерге; хышыриан паза искен тексттіу өөн паза өөн нимес сауызын табариа; текстті, аны чоохтапчатханкізініу сырайын алыстырып, чоохтириа; пасха-пасха источниктердеу піліс табариа, ол санда справочнай литературадау, паза оларнау егредігде тузаланариа;

пирілген темаха презентация оудайынау искіріг тимнирге;

искен паза хышыриан наука-егредігліг текстті таблица, схема пастыра көзідерге паза таблицаны, схеманитекст оудайынау чарыдариа.

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

СВЕДЕНИЯ О СЕРТИФИКАТЕ ЭП

Сертификат 229723484149701461558283897186772312471353484457

Владелец Романцова Надежда Викторовна

Действителен с 02.12.2024 по 02.12.2025